

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Amanda Ekdahl

Brottsofferintressen vid penningtvättsbrott

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Linnea Wegerstad

Termin för examen: Period 1 HT2020

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.2.1 Syfte	6
1.2.2 Frågeställning	7
1.3 Metod och material	7
1.4 Forskningsläge	12
1.5 Avgränsningar	14
2 BROTTSOFFERPERSPEKTIVET	16
2.1 Definitioner	18
2.2 Brottsoffret i straffrätten	20
2.3 Brottsoffret och skadestånd	23
2.4 Kategorisering av brottsofferintressen	26
3 PENNINGTVÄTTSBROTTET	27
3.1 Bakgrund och regleringens syfte	27
3.2 Penningtvättsbrott av normalgraden	30
3.2.1 3 § PBL	30
3.2.1.1 Syfte	30
3.2.1.2 Pengar eller annan egendom	31
3.2.1.3 Härrör från brott eller brottslig verksamhet	32
3.2.1.4 Åtgärder	32
3.2.2 4 § PBL	33
3.2.3 7 § 3 st. 2 men. PBL	34
3.3 Grovt penningtvättsbrott	35
3.4 Penningtvättsförseelse	35
4 STRAFFPROCESSUELLA TVÅNGSMEDEL	37

4.1	Penningbeslag	38
4.2	Kvarstad	41
5	RÄTTSFÖLJDER VID	43
5.1	... talan om förverkande	43
5.2	... talan om bättre rätt	45
5.3	... talan om skadeståndersättning	50
5.3.1	Rätt till skadeståndersättning	50
5.3.2	Ren förmögenhetsskada	52
5.3.3	Jämkning av skadestånd	57
6	TALAN I BROTTMÅL ELLER SEPARAT CIVILRÄTTSLIG TALAN	58
7	ANALYS	61
7.1	Inledning	61
7.2	Synliggörande	63
7.3	Erkännande	65
7.4	Återställande eller reparation	69
7.5	Intressekonflikter	75
7.6	Rättsutveckling	77
8	SLUTSATS	80
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	84
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	88

Summary

The present thesis discusses how the interests of victims are considered through relevant legislation pertaining to cases of money laundering crimes. The discussion is limited to cases where the victim's bank deposit was obtained through fraud. The relevance of the topic is that the legislator, when passing the Swedish money laundering crime act, “Lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott”, in 2014, did not consider the possibility that a victim could suffer pure economic loss or be considered to have ownership to property as a result of a money laundering crime. This is despite the fact that the right to protection of property is stated as an interest under this act.

In order to ascertain the interests of crime victims and relevant legislation, I have chosen to proceed from a crime victim perspective. This theoretical perspective has since permeated the remaining thesis/presentation.

Through a legal investigation, I have affirmed the applicable law. The applicable law has been interpreted based on law, principles, legislative history, precedents and legal doctrine. In cases where the legal regulation has been unclear, I have also considered a decision from the Chancellor of Justice and a handbook on money laundering crime from the Swedish Prosecution Authority.

The conclusions that are drawn from the thesis' enquiry are that many of the victims' interests can be utilized through the applicable law. When the Swedish money laundering crimes act was introduced, it was not taken into consideration that crime victims could have claims in cases of money laundering. There has since been a legal development where the Swedish Supreme Court has ruled, among other things, that there can be victims in cases of money laundering and that these victims have the right to make claims in court. Still, clarification is needed regarding several significant aspects of the money laundering crime act regarding the interests of crime victims, and there are several measures that can be taken to amend the current legislation to better satisfy victims' interests.

Sammanfattning

Uppsatsen avhandlar hur brottsofferintressen tillvaratas genom den lagstiftning och de principer som kan aktualiseras vid penningtvättsbrott, för de fall brottsoffret avhänts kontomedel genom bedrägeri. Utredningens relevans består i att lagstiftaren vid införandet av penningtvättsbrottslagen inte utformat lagstiftningen utifrån möjligheten att någon skulle kunna lida ren förmögenhetskada till följd av penningtvättsbrott eller anses ha bättre rätt till egendom som varit föremål för penningtvätt. Detta trots att enskildas rätt till skydd för egendom anges som ett skyddsintresse.

För att utröna brottsofferintressen och relevant reglering har jag valt att utgå från ett brottsofferperspektiv. Denna teoretiska utgångspunkt har därefter genomsyrat den resterande framställningen.

Genom en rättsutredning har jag fastställt den gällande rätten som kan aktualiseras för uppsatsens typ av fall. Rätten har uttolkats med hjälp av lag, principer, lagförarbete, praxis och doktrin. För de fall rättsregleringen varit oklar har jag även tagit hjälp av beslut från Justitiekanslern och en handbok om penningtvättsbrott från Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum.

Slutsatserna som dras från uppsatsens utredning är att en hel del av brottsoffers intressen kan tillvaratas genom regleringen som kan aktualiseras vid uppsatsens typ av fall. Vid införandet av penningtvättsbrottslagen beaktades inte att brottsoffer kunde ha anspråk vid penningtvättsbrott. Det har därefter skett en rättsutveckling där Högsta domstolen bland annat har slagit fast att brottsoffer kan nå framgång med sina anspråk och att brottsoffret är en möjlig aktör vid penningtvättsbrott. Däremot saknas klargörande från praxis eller lag gällande flera betydelsefulla aspekter och det finns åtgärder som kan vidtas för att tillgodose flera brottsofferintressen samt vissa redan delvis tillgodosedda brottsofferintressen i större utsträckning.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
GFL	Lagen (1986:796) om godtrosvärk av lösöre
HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PBL	Lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott
PL	Lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RättsPM	Rättspromemoria
SkL	Skadeståndslagen (1972:207)
UB	Utsökningsbalken (1981:774)
UC	Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum

1 Inledning

1.1 Bakgrund

När jag under våren 2020 hade förmånen att praktisera på Hässleholms tingsrätt fick jag bekanta mig med flera olika rättsliga frågeställningar. Jag fastnade särskilt för ett fall rörande penningtvättsbrott och anspråk till följd av brott, som jag därefter funderat vidare på.

Målet jag kom i kontakt med som protokollförare handlade om ett fall där en person avhänts 1,65 miljoner kronor. Pengarna hade överförts direkt från brottsoffrets konto till gärningsmannens konto genom ett bedrägeri av en eller flera andra okända gärningsmän. Polisen tog därefter kontomedlen i penningbeslag. Gärningsmannen sålde i fallet en bil och enligt hans uppgifter antog han att pengarna som överförts till hans konto var en transaktion från bilköparens konto. Bilen hämtades av en okänd man i samband med att gärningsmannen mottog överföringen.

Gärningsmannen dömdes till penningtvättsförseelse eftersom han ansågs ha haft skälig anledning att anta att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet. Brottsoffrets yrkande om bättre rätt avslogs eftersom brottsoffrets äganderätt till egendomen övergått till fordran när pengar sammanblandats med den tilltalades övriga kontomedel och därför inte längre var identifierbara. Brottsoffret tillerkändes däremot skadestånd om 1,65 miljoner kronor för ren förmögenhetsskada med grunden att gärningsmannen försvårat brottsoffrets möjligheter att återfå sina kontomedel. Penningbeslaget hävdades till gärningsmannen.¹

Under ovan nämnda rättegång väcktes allt fler frågor i takt med att jag läste på om lagstiftningen, såsom penningtvättsbrottslagen² (PBL), som aktualiseras för den typen av fall. Vid en första anblick tycks lagstiftningen

---

¹ B-317-20, 2020-05-08, Hässleholms tingsrätt.

² Lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott.

mestadels fokusera på statens intresse att beivra organiserad och ekonomisk brottslighet. Samtidigt förekommer fall där personer har anspråk gentemot gärningsmannen eftersom de avhänts kontomedel som därefter varit föremål för penningtvättsbrott. För de fall där man inte kan utreda vem som har begått förbrottet, kan anspråk istället riktas mot penningtvättaren. Jag blev av denna anledning intresserad att utreda hur brottsoffers intressen tillgodoses genom lagstiftningen som aktualiseras i denna typ av fall.

Enligt Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport från 2019, om uppföljning av penningtvättsbrottslagens tillämpning, avsåg 2 616 domar lagförda penningtvättsbrott under 2015-2018.³ Av domarna under 2015-2017 som avsåg penningtvättsbrott, utgjorde 74 % fall med bedrägeri som förbrott, och 88 % av dessa åtal ledde till fällande dom.⁴

Vidare utgjorde 77% av penningtvättsåtgärderna sådana som företagits i kontomiljö, såsom transaktioner, kontantuttag eller omsättningar. Det är även vanligt förekommande med enklare bedrägerier, vilket enligt Brå innebär att man kan följa transaktionerna och identifiera kontoinnehavare.⁵ I propositionen till penningtvättsbrottslagstiftningen anfördes att det ofta är pengar eller värden i form av fordringar, såsom kontotillgodohavanden hos exempelvis en bank, som är föremål för penningtvättsbrott.⁶

Mitt intresse för penningtvättsbrottsregleringen härrör också från dess komplexitet och sammanvävning av olika rättsområden. För de fall någon genom ett förbrott avhänts kontomedel som därefter är föremål för ett penningtvättsbrott aktualiseras frågor om tillämpning av regleringen för straffansvar, det vill säga straffrätt och straffprocessrätt, men också aspekter av sakrätt, skadeståndsrätt och civilrätt, som framställningen av domen på föregående sida visar på.

---

³ Brå (2019) s. 79.

⁴ Brå (2019) s. 8.

⁵ Brå (2019) s. 9.

⁶ Prop. 2013/14:121 s. 75.

Sammanfattningsvis har min ingång till uppsatsen varit att lagstiftningen vid första anblick inte tar sikte på den typen av fall som är vanligt förekommande. Därav kommer uppsatsen utreda hur den rättsliga regleringen, som aktualiseras i fall om penningtvättsbrott, tillgodoser brottsofferintressen.

Slutsatserna som kan dras från uppsatsens utredning är att en hel del av brottsoffers intressen kan tillvaratas genom regleringen som kan aktualiseras vid uppsatsens typ av fall. Vid införandet av PBL beaktades inte att brottsoffer kunde ha anspråk vid penningtvättsbrott. Det har därefter skett en rättsutveckling där Högsta domstolen (HD) bland annat har slagit fast att brottsoffer kan nå framgång med sina anspråk och att brottsoffret är en möjlig aktör vid penningtvättsbrott. Däremot saknas klargörande från praxis eller lag gällande flera betydelsefulla aspekter och det finns åtgärder som kan vidtas för att tillgodose flera brottsofferintressen samt vissa brottsofferintressen i större utsträckning.

1.2 Syfte och frågeställningar

1.2.1 Syfte

Uppsatsen ämnar att på ett teoretiskt plan utreda hur lagstiftning och rättsliga principer i mål om penningtvättsbrott tillgodoser brottsofferintressen för de fall brottsoffer avhänts kontomedel som därefter blivit föremål för penningtvätt. De brottsofferintressen som utreds presenteras i kapitel 2.

Uppsatsen tar sikte på de fall när förbrottet inte kan utredas men penningtvättsbrottet tas upp till prövning i domstol. Uppsatsen avser vidare de fall där det genom utredningen dock är klart att förbrottet utgör bedrägeri. Detta beror på att jag valt att ta sikte på de fall som är vanligt förekommande, vilket grundar uppsatsens relevans. Den reglering som aktualiseras är den som tillämpas under rättegången. Reglering som kan tillgodose brottsoffers intressen under utredning av brott eller i verkställighetsfasen omfattar inte uppsatsens omfång.

Uppsatsen avhandlar främst den reglering som aktualiseras i brottmålsrättegången, men talan om brottsoffers enskilda anspråk kan även föras i ett separat civilrättsligt tvistemål. Med anledning av detta kommer uppsatsen även att innehålla viss reglering som avser tvistemål. Framställningen syftar till att utgöra en slags motvikt till brottmålsrättegången.

Utmaningen är att utreda relevant lagstiftning, dess syfte och ändamål samt om lagstiftningen samverkar i den gällande rätten eller om det finns skäl att kritisera eller problematisera den gällande rätten utifrån ett brottsofferperspektiv. Att genomföra denna utredning i ljuset av brottsofferintressen gör det möjligt att lyfta den rättsliga regleringens bäring som aktualiseras för de fall uppsatsen omfattar.

1.2.2 Frågeställning

Hur tillgodoser lagstiftning och rättsliga principer i mål om penningtvättsbrott brottsofferintressen, för de fall då brottsoffer genom bedrägeri avhänts kontomedel som därefter blivit föremål för penningtvätt?

1.3 Metod och material

För att fånga komplexiteten i ämnet kommer uppsatsen att närma sig frågan i flera steg. Först ut presenteras det inledande kapitlet som styr vad som utreds i uppsatsen, hur det går till och med hjälp av vilket material. Därefter presenteras brottsofferperspektivet som används för att kartlägga brottsoffers intressen och ange definitioner. I avsnitt 3-6 presenteras den rättsliga regleringen som aktualiseras för uppsatsens typ av fall och som är relevant med hänsyn till brottsofferintressen. Slutligen når vi den analytiska delen där jag besvarar uppsatsens frågeställning och når en slutsats.

Brottsofferperspektivet används som en slags måttstock för att analysera huruvida den gällande rätten tillvaratar brottsoffers intressen i mål om penningtvåtsbrott. För att anlägga detta perspektiv grundar sig kapitlet i främst texter av Burman, Lernestedt respektive Träskman. De handlar om brottsoffer och dess intressen i relation till det straffrättsliga förfarandet. Vad gäller skadestånd i relation till brottsofferintressen har jag valt litteratur av Friberg.

Mitt litteratururval har gjorts utifrån att jag i flera databaser sökt på för uppsatsen relevanta begrepp. Jag har sedan prioriterat erkända och välciterade författare (se föregående stycke). En annan faktor som givetvis hade stor betydelse var huruvida texten var relevant för uppsatsen, det vill säga om brottsofferintressen presenterades. Historiska beskrivningar av perspektivet är ett exempel på litteratur som har valts bort. I källförteckningen kan läsaren uppmärksamma att det uteslutande förekommer svensk litteratur. Vad gäller specifikt brottsofferperspektivet har jag funnit att det finns mycket litteratur på området. Genom att välja svenska teoretiker som skriver om svensk rätt eller ur ett svenskt perspektiv har jag då kunnat undgå att själv applicera texten på en svensk kontext och därigenom kunnat undvika eventuella missförstånd.

Jag bör dock understryka att jag däremot inte har hittat böcker eller artiklar rörande brottsofferperspektivet specifikt för brott som kategoriseras som brott mot allmänheten. Inte heller om ett brottsofferperspektiv på ersättning för ren förmögenhetsskada. Jag har därför använt material som berör straffrätt och skadeståndsrätten i stort. I materialet om skadestånd framställs framförallt brottsofferperspektiv i relation till kränkingsersättning. Min bedömning är att materialet från Friberg som grundar uppsatsens brottsofferperspektiv utifrån skadeståndsrätten är bäst lämpat eftersom det ligger närmst brottsoffers intresse av att få sin rena förmögenhetsskada reparerad samt lämnar utrymme att diskutera möjligheten till kränkingsersättning.

Jag menar att mitt val av material förvisso kan ses som en brist i uppsatsen eftersom materialet inte tar sikte på exakt den typen av fall som jag undersöker. Samtidigt styrker avsaknaden av material direkt relaterat till ämnet uppsatsens relevans. Min reflektion om detta landar i att det är svårt att kriminalpolitiskt ge plats åt brottsoffret om det inte finns kunskap om gruppens intressen i relation till den rättsliga reglering som aktualiseras i exempelvis uppsatsens typ av fall.

Jag har inte aktivt redogjort för andra aktörer eller deras intresse för den typen av fall uppsatsen avhandlar. Eftersom frågeställningen fokuserar på brottsoffer har jag valt att lägga fokus på brottsofferperspektiv och reglering som rör brottsoffer såsom målsägandepart (se brottsofferdefinition i avsnitt 2.1). Jag har därför reflekterat över risken för att uppsatsen kan bli enkelspårig och ta parti istället för att väga samman olika perspektiv och intressen, men kommit fram till att den valda ansatsen överensstämmer med uppsatsens syfte. Jag tar inte anspråk på att redogöra för en helhetsbild kring alla intressen som finns i penningtvättsbrottsärenden. Eftersom såväl syfte och frågeställning kretsar kring brottsoffer och dess intressen är denna uppsats istället att se som en undersökning kring en avgränsad del av ett större ämne. Under uppsatsens gång kommer jag däremot att presentera vissa intressekonflikter som upptäckts i rättsutredningen. Exempelvis har Justitiekanslern (JK) genom ett beslut och Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum (UC) genom en rättspromemoria (RättsPM) uppmärksammat intressekonflikter inom penningtvättsbrottsmål. Jag menar att det är lämpligt att beakta dessa intressekonflikter trots att det för uppsatsen syfte inte krävs att jag aktivt söker efter andra intressen. Det vore givetvis intressant att utreda ämnet även utifrån andra aspekter och andra parter intressen, men detta lämnar jag däremot till en framtida utredning eller uppsats av större omfattning.

Kapitlet om brottsofferperspektivet, tillsammans med det inledande kapitlet, genomsyrar framställning av rättsregleringen. Med detta menas att jag i den fortsatta framställningen har valt ut material och reglering i ljuset av

brottsoffer och deras intressen, det vill säga vad som krävs för att besvara uppsatsens frågeställning. Framställningen av regleringen har jag disponerat efter att först ge läsaren kännedom om regleringen av penningtvåtsbrottet, inklusive de oklarheter som kan ha betydelse för brottsoffers intressen. Efter det presenteras straffprocessuella tvångsmedel som kan ha betydelse för brottsoffers intressen och hur dessa inverkar på regleringen i övrigt. Därefter kommer den mer detaljerade framställningen av sakrättslig och skadeståndsrättslig reglering och principer som har betydelse för brottsofferintressen. Det krävs kännedom om de föregående kapitlen för att förstå dessa avsnitt varför jag valt att positionera dem långt fram i uppsatsen trots deras relevans och vikt för att tillgodose brottsofferintressen. Slutligen presenteras kort regleringen som är relevant för brottsoffer gällande att föra en talan i ett brottmål respektive ett separat tvistemål. Detta är för att synliggöra de skillnader som finns mellan regleringen som aktualiseras för respektive typ av mål.

I uppsatsen kommer jag beskriva och analysera hur den abstrakta gällande rätten ska förstås utifrån konkreta brottsofferintressen. För att sätta det i perspektiv har Jareborg beskrivit att lagstiftaren stiftar lagar, domaren dömer och rättsdogmatikern som ger mening åt lagarna och domarna.⁷ Med en stark prägel av den rättsdogmatiska metoden beskrivs rätten inifrån, med hjälp av lagen, dess karaktär och ändamål, allmänna principer, praxis, lagförarbeten och doktrin. I en traditionell rättsdogmatisk metod tas däremot inte hänsyn till empiri eller yttre perspektiv på rätten, såsom avgörande från underrätter eller beslut från myndigheter.⁸ Det kommer dock jag göra.

För den rättsliga framställningen tar jag avstamp i rättskälleläran genom att använda praxis, lagtext, principer och lagförarbete men också viss doktrin. Exakt hur regleringen ska förstås för uppsatsens typ av fall framkommer inte av lagtext, principer eller lagförarbete. Detta kan bero på att flera rättsområden aktualiseras och att komplexiteten för den relativt specifika

---

⁷ Jareborg (2004) s. 4.

⁸ Kleinman (2018) s. 24.

typen av fall inte kan avhandlas i ett allmänt hållet förarbetsuttalande. De vägledande avgörandena från Högsta domstolen är från de senaste åren, vilket potentiellt förklarar bristen av doktrin inom ämnet.

Litteraturen i uppsatsen, vad gäller framställning av den rättsliga regleringen, har valts ut på samma sätt som för brottsofferperspektivet, med ett huvudfokus på erkända och välciterade författare. Materialet från UC och JK används för att få en nyanserad bild av den gällande rätten, förstå vilka oklarheter som finns och vad som är klart. Jag menar även att det finns bäring för att inhämta uttalande från UC och JK eftersom de inte används för att beskriva vad rätten är, utan snarare problematisera vad som är oklart och hur det kan tänkas förstås.

Den exakta innebörden av rättskällevärdet är enligt Svensson omtvistad och har blivit det i takt med utvecklingen av fler rättsvetenskapliga metoder.⁹ En annan aspekt som hör till är att den rättsdogmatiska metoden tillsammans med rättskällevärdet används inom både rättsvetenskapen och av verksamma jurister inom ramen för deras yrkesutövning, men med olika mål eftersom metoden används i ett teoretiskt respektive praktiskt syfte. Det finns även en skillnad gällande bundenheten till rättskällor där utrymmet för kritik är större hos teoretikern jämfört med praktikern eftersom syftet med vetenskapen är att kritisera rätten.¹⁰ Detta beror på att rättskällors auktoritära ställning har betydelse i den juridiska praktiken av demokratiska skäl medan forskarens syfte är att kritisera, analysera, omvärdera och producera kunskap. Det senare innefattar uppgiften att peka på rättskällors motsättningar och eventuellt argumentera utifrån rättskällor av lägre rang såsom doktrin.¹¹

Eftersom uppsatsen inte styrs av en rättsdogmatisk metod i strikt mening, utan med inslag av ett brottsofferperspektiv, finns det större utrymme att kritisera och analysera gällande rätt med hjälp av andra källor än de formellt erkända.¹²

---

⁹ Svensson (2014) s. 220.

¹⁰ Svensson (2014) s. 215.

¹¹ Svensson (2014) s. 223.

¹² Gräns (2018) s. 438.

För mig handlar juridik om mer än att utreda gällande rätt, det finns också ett behov av att analysera juridiken utifrån. Exempelvis anses straffrätten grundad i ett stort intresse av att uppfattas som legitim genom att bland annat vara förutsebar, för att den ska ha bäring i samhället enligt legalitetsprincipen. Med detta bör det i vart fall tillkomma ett intresse att undersöka hur gällande rätt uppfattas utifrån. Detta kan göras genom empiriska studier men också mot en teoretisk grund. I detta fall har jag valt att analysera den gällande rätten utifrån ett brottsofferperspektiv med fokus på brottsoffers intressen.

För att använda Jareborgs uttryck menar jag att lagarna och domarnas mening kan ges ytterligare mening genom att betrakta rätten utifrån, såsom genom att tillämpa ett brottsofferperspektiv och att väga in uttalanden från beslut eller handlingar från myndigheter som JK och UC. Med det sagt menar jag däremot inte att källorna är att anse som rättskällor. Även om det innebär avsteg från de typiskt erkända rättskällorna, anser jag att det är av vikt att denna typen av utredningar genomförs för att bidra till rättssäkerhet och rättstrygghet för den enskilda. Rättsutredningar och analyser av gällande rätt leder enligt Jareborg till förutsebarhet och en effektiv kontroll av myndigheters beslutsfattande.¹³

Det finns enligt Brås rapport om penningtvättsbrott ingen tillförlitlig uppföljning på hur mycket staten tagit tillbaka, i form av skadestånd eller förverkande, i samband med penningtvättsbrott.¹⁴ Att inte ha kännedom om detta leder till att jag inte kan redogöra för förekomsten av respektive beslut, vilket annars hade varit intressant att resonera kring.

1.4 Forskningsläge

Tidigare forskning om brottsofferperspektiv har inte riktats mot penningtvättsbrott. Jag har inte heller funnit forskning om de typer av brott som avser brott mot allmänheten, utifrån brottsoffer eller dess intressen.

---

¹³ Jareborg (2004) s. 5.

¹⁴ Brå (2019) s. 108-109.

Jag menar att forskare inte tidigare tolkat min fråga och att jag därför är förhindrad att redogöra för olika tolkningar av mitt uppsatsämne.

Svensk forskning om brottsoffer är stort forskningsfält. Brottsofferforskningen har bland annat inriktat sig på kunskap om brott och gärningsmän genom forskning om brottsoffer. Forskningen kan också benämnas som viktimologi och inriktar sig då på exempelvis brottsoffers upplevelser, ekonomiska förluster eller skador. På senare tid har många inom forskningen problematiserat brottsofferbegreppet och framställningen av brottsoffer.¹⁵

Diskussionen om hur brottsoffers intressen tillgodoses vid penningtvättbrott diskuteras utanför forskningen genom Justitiekanslerns beslut i ”Initiativärende med anledning av Åklagarmyndighetens hantering av penningbeslag när en målsägande gör anspråk på beslagtagna kontomedlen[sic]”, från 2019.¹⁶ Även Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum har i RättsPM 2020:5 avhandlat hur målsägandens anspråk tillvaratas i mål om penningtvättsbrott.¹⁷ UC är Åklagarmyndighetens expertorgan som verkar för att driva metod- och rättsutveckling. UC:s RättsPM bör däremot snarare betraktas som ett praktiskt styrdokument för åklagare och inte forskning i den bemärkelse som avses för detta avsnitt. I övrigt menar jag att regleringen som aktualiseras vid penningtvättsbrott är ett underforskat område. Det kan bero på att problematiken uppmärksammats genom de nämnda handlingarna och att det inte funnits tid att forska kring området.

Den politiska diskussionen om penningtvätt riktar sig enligt min uppfattning mot hur man genom PBL kan stärka arbetet mot penningtvätt, med bakgrund av härvan med svenska storbanker.¹⁸ Lagen innebär att banker och andra

---

¹⁵ Åkerström, Sahlin (2001) s. 7.

¹⁶ UC (2020).

¹⁷ JK (2019a).

¹⁸ Riksdagen (2019), Riksdagen (2020).

verksamheter ska motverka att deras system missbrukas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Forskning om penningtvättsbrott är riktad mot förståelsen för penningtvättsbrottsbestämmelserna, såsom läroboken *Ulväng mfl.* som avhandlar just penningtvättsbrott som en del av *Brotten mot allmänheten och staten* från 2014.¹⁹ Det har enligt min uppfattning inte skapats någon diskussion om penningtvättsbrott eller uppstått meningar som går isär inom penningtvättsbrottsområdet inom svensk forskning. Något som angränsar regleringen är Martin Nordhs bok, *Penningtvättslagen: en handbok*, från 2012. Boken avhandlar dock penningtvättslagen²⁰ (PL), det vill säga riktar sig mot banker eller liknande verksamheter. Eftersom PBL tillkom 2014 kan förhoppningsvis mer doktrin väntas.

Vad gäller forskningsläge om tvångsmedel har Gunnel Lindberg, för närvarande ordförande i Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, och Roberth Nordh, fd. docent i processrätt, genom sina böcker till både praktiker och studenter bidragit till förståelsen för hur och när regleringen av straffprocessuella tvångsmedlen får användas.²¹

1.5 Avgränsningar

Uppsatsen omfattar inte fall som träffar regleringen om näringspenningtvätt i 7-8 §§ PBL. Regleringen innebär kortfattat att man kan hålla personer straffrättsligt ansvariga om de låter sin näringsverksamhet användas för penningtvättsbrott. Valet att avgränsa bort den typen av fall beror på att brotten skiljer sig från penningtvättsbrotten gällande exempelvis bestämmelsernas rekvisit.²²

---

¹⁹ *Ulväng mfl.* (2014).

²⁰ *Lagen* (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

²¹ Lindberg (2018), Nordh (2019a).

²² *Brå* (2019) s. 98.

Uppsatsen omfattar inte fall där det är fråga om straffansvar för osjälvständiga penningtvättsbrott eller vad det innebär för brottsofferintressen. Uppsatsen omfattar inte heller fall då det är frågan om flera brottsoffer. Uppsatsen kommer inte redogöra för fall där brottskonkurrens kan bli aktuellt, såsom när skyddande av brottslig enligt 17 kap. 11 § brottsbalken²³ (BrB) eller häleri enligt 9 kap. 6 § BrB kan bli aktuellt att tillämpa. Samtliga aspekter kan vara intressanta att utreda men leder till ytterligare frågeställningar som uppsatsens omfattning inte ger utrymme för.

Uppsatsen omfattar endast den del av rättsprocessen som avser rättegången, i enlighet med syftet. Detta betyder att utredningen innan åtal väcks inte kommer att avhandlas och inte heller efterföljande verkställighet av beslut etc. Jag kommer däremot att ta upp straffprocessuella tvångsmedel som kan vidtas i samband med utredningen i den typen av fall. Det beror på att åtgärderna har betydelse för bedömningen och utgången i rättegången och att de därför inte kan utelämnas. Uppsatsen omfattar slutligen inte heller externa stödinsatser från exempelvis Brottsoffermyndigheten eller medlingsverksamhet av utrymmesskäl.

En annan avgränsning handlar om att uppsatsen inte tar upp internationella aspekter av penningtvättsbrott. Med beaktande av uppsatsen omfattar den typen av fall som involverar kontomedel kan man tänka sig att internationella transaktioner i vissa fall kan förekomma. Med bakgrund av uppsatsens begränsning i tid och rum kommer inte internationella aspekter eller internationell rätt att avhandlas.

---

²³ SFS 1962:700.

2 Brottsofferperspektivet

Det har i rättslitteraturen framförts argument både för och emot implementering av brottsofferperspektivet i rätten. Brottsofferperspektiv kan bidra med kunskaper och insikter genom att bland annat belysa luckor, inkonsekvenser och behov av förändringar. Genom att införa brottsoffret som aktör beaktas ytterligare perspektiv på rätten och aspekter som kanske inte tidigare beaktats, eller åtminstone inte i samma utsträckning.²⁴ Något som däremot ska uppmärksammas är att införandet av ett brottsofferperspektiv eller sympati för brottsoffer inte ska användas som exempelvis ett kriminalpolitiskt medel för hårdare straff.²⁵ Det kan bidra till avvägningssvårigheten men bör inte konstrueras i motsättning till förövarsidan.²⁶

Av kapitlet framgår en bakgrund till perspektivet, därefter mina definitioner som kommer att användas i uppsatsen och slutligen en framställning av brottsofferintressen i straffrätten respektive skadeståndsrätten. Det saknas däremot tillämpbar litteratur kring brottsofferperspektiv utifrån sakrätten. Den sakrättsliga frågan om bättre rätt grundas inte i brott såsom skadestånd kan göra, utan i ett civilrättsligt förhållande om äganderätt till identifierbar egendom. Däremot menar jag att utfallet mellan att tillerkännas skadeståndsersättning och bättre rätt till egendom leder till lika utfall, eftersom det handlar om brottsoffer som avhärts kontomedel. Att återfå sin egendom genom talan om bättre rätt till egendomen bör därför ses som ett brottsofferintresse på motsvarande sätt som att tillerkännas skadestånd. Med avstamp i brottsofferperspektivet kommer uppsatsens avslutande analys att handla om huruvida brottsoffers intresse tillvaratas i lagstiftningen utifrån lagbestämmelsernas innebörd, eventuella konflikter i lagstiftningen samt lagstiftningens ändamålsenlighet.

---

²⁴ Burman (2011) s. 279.

²⁵ Burman (2011) s. 291-292 och Niemi (2011) s. 73.

²⁶ Niemi (2011) s. 73.

Lindstedt Cronberg argumenterar för att det skett en förskjutning av den straffrättsliga diskursen vad gäller personer som har blivit offer för brott. Förskjutningen består i att man under århundraden tidigare talat om en målsägande som kräver sin rätt genom lag, medan man numera, sedan 70-talet, talar om ett brottsoffer i underläge med bristande handlingskraft. Samtidigt uppmärksammar brottsofferdiskursen målsägandes roll och kan belysa den brottsdrabbades behov och lidande samt behov av ekonomisk kompensation genom skadestånd. Att ge brottsutsatta benämningen brottsoffer skapar ett utrymme för att resonera kring gruppen.²⁷ Även Träskman talar om att brottsoffrets ställning stärkts i den rättspolitiska debatten med bakgrund av bland annat den svenska brottsofferrörelsen.²⁸

Tham anför att en syn på att brottsoffer ”uppfattas som en person som kan ställa krav på sin omgivning att bli bemött med respekt och förståelse och som har rätt till särskilt stöd i olika former”.²⁹ Lernestedt har ett mer återhållsamt förhållningssätt till begreppet brottsoffer. Enligt honom knyts begreppet till vad som är straffbelagt, vilket betyder att den misstänktes skuld ska vara utredd innan begreppet brottsoffer aktualiseras.³⁰

Träskmans beskrivning av begreppet brottsoffer delas upp i tre olika kretsar. Den första och innersta kretsen avser målsäganden, det vill säga den som drabbats av brottet, innehar de intresse kriminaliseringen syftar att skydda och besitter processuella rättigheter såsom part i rättegången. Brottsoffer i den andra kretsen avser personer som är närstående till målsäganden. Med den slutliga, yttersta kretsen avser Träskman ”vi alla”.³¹ Detta tolkar jag som kollektivets intresse av att leva i frid och frihet. Att en enskild gärningsman begår ett brott ses också med en lyft blick som ett angrepp mot kollektivet.

---

²⁷ Lindstedt Cronberg (2011) s. 53, 59.

²⁸ Träskman (2011) s. 299-300.

²⁹ Tham (2001) s. 28.

³⁰ Lernestedt (2011) s. 430, 433.

³¹ Träskman (2011) s. 301-303.

Lernestedt kritiserar dagens användning av begreppet som genom omvänd presumtion består i att ett brottsoffer är det till motsatsen övertygande bevisats. Han menar att det finns ett visst behov av autonomi men att begreppet måste användas på ett adekvat sätt i relation till både olika grupper av utsatta men också i relation till rättsordningen och straffrätten.³²

Träskman får antas instämma i vart fall till viss del i Lernestedts uttal, eftersom han menar att begreppet målsägande är det mer relevanta och precisa processrättsliga begreppet jämfört med brottsoffer.³³ I processuella sammanhang används begreppet målsägande men det handlar snarare om att beskriva någons ställning i rättsprocessen.³⁴ Aktörskapet målsägande innefattar rättigheter gällande information om och deltagande i rättegången samt dom. Exempel på dessa rättigheter är att målsägande bland annat har enligt 22 kap. 1 § RB rätt att föra egen talan och att företrädas av åklagaren. Under förundersökningen har målsäganden även rätt till information om beslut om förundersökning, åklagarbeslut och beslut om huvudförhandling.³⁵

2.1 Definitioner

I denna uppsats kommer brottsoffer att definieras som **fysiska personer som blivit direkt utsatta för brott eller har lidit skada till följd av brott**. För uppsatsens typ av fall kan brottsoffer både ha anspråk på skadeståndsansättningen eller anspråk på bättre rätt till kontomedel. Genom att tillerkännas skadeståndsansättning har brottsoffret lidit skada och faller därför in under uppsatsen definitionen av brottsoffer. De som yrkar på bättre rätt har blivit utsatta för brott genom att deras rätt till egendom inskränkts när annan avhänt denne egendomen. I propositionen anges att ett av penningtvättsbrottslagstiftningens skyddsintresse är enskildas rätt till skydd för egendom.³⁶

---

³² Lernestedt (2011) s. 431, 433-434.

³³ Träskman (2011) s. 303.

³⁴ Werges (2002) s. 13.

³⁵ Träskman (2011) s. 304.

³⁶ Prop. 2013/14:121 s. 49, NJA 2017 s. 1053 p. 9.

Definitionen inkluderar även de som är att anses som målsägande, i enlighet med lydelsen i 20 kap. 8 § 4 st. rättegångsbalken³⁷ (RB) som anför att ”målsägande är den, mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada.” Med min definition exkluderas eventuella anhöriga till personer som utsatts för brott samt juridiska personer. Min definition omfattar dock alla typer av brott, och exkluderar inte personer som blivit utsatta för exempelvis ekonomiska brott.

Min definition inbegriper personer utsatta för brott eller som har lidit skada till följd av brott, oavsett om dessa anmält brottet till berörda myndigheter eller om utredningen läggs ner. Eftersom denna definition därmed av naturliga skäl omfattar ett okänt mörkertal går det inte att kvantifiera hur många som omfattas av definitionen. Då denna uppsats är teoretiskt fokuserad bör detta inte vara ett problem för analysen. Väl värt att understryka är dock att uppsatsens syfte och frågeställning syftar till intressen som aktualiseras i samband med rättegång och därmed belyses inte eventuella intressen hos detta mörkertal. Brottsofferintressen i samband med utredning av brott eller efterföljande verkställighet av beslut aktualiseras därmed inte. Det är intressanta och relevanta aspekter, men de ligger utanför denna uppsats omfattning.

En annan reflektion om brottsofferdefinitioner är att det genom att inkludera allt för många i begreppet brottsoffer finns en risk att begreppet tappar sin legitimitet, att begreppet urholkas helt enkelt. Samtidigt ser jag det som att brottsofferbegreppet kan nyanseras och omvärderas genom att användas i sammanhang där man talar om annat än exempelvis människor som blivit utsatta för våld- och sexualbrott.

Anledningen till att jag under uppsatsens gång refererar till begreppet brottsoffer istället för målsägande är för att jag med hjälp av

---

³⁷ SFS 1942:740.

brottsofferperspektivet kan betrakta hur rätten ska förstås utifrån. Att istället använda begreppet målsäganden medför att processrätten sätter ramarna och leder då till en analys av rätten inifrån. För de fall jag refererar till begreppet *brottsutsatt* beror det på att Högsta domstolen i de berörda avgörandena använt denna benämning. För mig likställs i denna uppsats begreppet brottsutsatt och brottsoffer varför jag i mina egna resonemang i analysen inte kommer använda begreppet brottsutsatt alls.

2.2 Brottsoffret i straffrätten

Brottsoffer vill ha en upplevelse av rättvisa. Teoretiker har presenterat brottsoffrets intresse i straffrätten. Enligt van Dijk har viktimologisk forskning påvisat att brottsoffer inte har en mer repressiv inställning till straff än människor utan erfarenhet av viktimisering. Vidare ser brottsoffret ett erkännande från straffrättsystemet som ett centralt behov, enligt van Dijk. Elias menar att brottsoffrets centrala behov tillgodoses genom exempelvis inflytande, information, respekt och ansvarighet. Sveaass och Lavik talar om upplevelser av rättvisa genom ekonomisk kompensation och rättsliga processer, som ett essentiellt behov för människor som blivit utsatta för allvarliga kränkningar.³⁸ Lernestedt och Träskman pekar på att det krävs arbete i bemötandefrågor från rättsväsendets sida.³⁹ Träskman uppmärksammar i sin text att det finns ett utbrett missnöje om myndigheters bemötande från personer i egenskap av målsägande.⁴⁰ Lernestedt understryker att samtliga som kommer i kontakt med rätten bör behandlas med respekt.⁴¹

Burman utgår från en syn på straffrätten som kan sammanfattas enligt följande:

---

³⁸ Burman (2011) s. 287-288.

³⁹ Lernestedt (2011) s. 435, Träskman (2011) s. 304.

⁴⁰ Träskman (2011) s. 304.

⁴¹ Lernestedt (2011) s. 435.

”Straffrätten bör vara ett rättssäkert system för värnande av individuella och samhälleliga intressen genom att den utesluter eller tilldelar och värderar klander”.⁴²

Med detta menas att bryta mot lagen inte är en ensam grund för klander. Grunden för klander innefattar även det intresse som lagstiftningen syftar till att värna om, som skadats genom gärningen. Den som i det enskilda fallet besitter intresset har därmed kränkts genom gärningen. Brottsoffrets intresse av upprättelse hör därför ihop med den straffrättsliga skulden. Burman menar att inom straffrätten är det centrala brottsofferintresset upprättelse, något som får visst stöd i empiri och i litteratur. Vad upprättelse som sådant innebär lyfts dock av Burman som svårdefinierat. Men det innebär främst att brottsoffret erkänns kränkningen genom skulden hanteras och värderas på ett rättvist sätt. Detta uppnås genom att även beakta brottsoffrets perspektiv på kränkningen. Med detta sagt är det ofrånkomligt att brottsoffrets intresse kan behöva stå tillbaka till förmån för rättssäkerhet och proportionalitet vad gäller bestraffning för de fall där dessa kan vara konkurrerande intressen.⁴³ Att ålägga en person straffansvar förutsätter beaktande av grundläggande rättssäkerhetsaspekter såsom skuldprincipen, förutsebarhet och likhet inför lagen.⁴⁴

Den komplexa verkligheten i relation med den abstrakta straffrätten kan inte verka i komplett samklang. Straffrätten kan inte heller tillgodose alla intressen eller behov. Även andra rättsområde, såsom processrätt, skadeståndsrätt och sakrätt som aktualiseras i denna uppsats, kan tillgodose andra aspekter av upprättelse i en rättslig kontext. Intressen som möjligheten att komma till tals, bli tagen på allvar, och bli respektfullt bemött kan anses som viktiga. För ett brottsoffer bör straffrättens existens som sådan även anses viktig. Burman anser att upprättelse är ett rimligt krav som brottsoffer bör kunna ställa på straffrätten.⁴⁵

---

⁴² Burman (2011) s. 289.

⁴³ Burman (2011) s. 289-290.

⁴⁴ Friberg (2010) s. 79.

⁴⁵ Burman (2011) s. 289.

Träskman tar framställningen vidare till en diskussion om möjligheter för brottsoffer att få en större roll i brottmålsrättegången och om brottsoffrets intresse bör beaktas i större utsträckning. Träskman menar att den yttre ramen, som kan ange i vilken utsträckning detta kan ske och vilka målsägandens rättigheter och skyldigheter är, är att den processuella funktionen ska bli uppfylld. Det måste således vara processuellt motiverat att ge utrymme. Domstolens funktion som aktör att komma fram till en lösning i relation till krav på rättskydd, en tillräckligt preventiv funktion för straffrättssystemet samt en accepterad lösning av den enskilda konflikten framhålls i litteraturen. Genom brottmålsrättegången kan man uppnå en allmänpreventiv effekt, upprätthålla eller skapa en tilltro till systemet och tillfredsställa inblandade parter. Med andra ord ska den enskilda förstå och acceptera sin skuld, och den kränkta ska få upprättelse genom återställande av det tillstånd som infann sig före kränkningen.⁴⁶

Träskman anför med bakgrund av detta förslag på vad som ytterligare kan göras inom den processuella aspekten av brottmålsrättegången för att tyngdpunkten ska förflyttas något till brottsoffret sida. Som exempel lyfter Träskman om det vore möjligt att ge målsägande utrymme att välja om rättegång ska inledas, en uppgift främst åklagaren beslutar över idag.⁴⁷ Vidare lyfter Träskman om det finns en möjlighet för målsäganden att anföra en parallell gärningsbeskrivning eller att ha en självständig rätt att framställa ett ansvarsyrkande. Om målsägandens processuella befogenheter skulle vidgas skulle det störa rollfördelningen i rättegången. Skulle brottsoffrets åsikt om straffmätning möjligtvis kunna inverka? Både Träskman och Burman menar att det är inte är förenligt med kravet på proportionalitet, brottets svårighet och brottets straffvärde enligt straffrättens retributiva princip.⁴⁸

---

⁴⁶ Träskman (2011) s. 305, 307.

⁴⁷ Träskman (2011) s. 308.

⁴⁸ Burman (2011) s. 293, Träskman (2011) s. 309.

2.3 Brottsoffret och skadestånd

Brottsoffrets rätt till kompensation för skada och lidande har tidigare lyfts. Avslutningsvis kommer detta avsnitt därför gå in på den skadeståndsrättsliga aspekten av brottsofferintressen. Skadeståndsrätten syftar liksom straffrätten till att skapa rättvisa och att förebygga hämndaktioner men också att påverka människors beteende och vidhålla ett ordnat samhälle. Skadeståndsrätten grundar trygghet mot skador och ordnar ekonomisk effektivitet och fördelning. Detta återspeglar reparation, en preventiv funktion.⁴⁹

Skadestånd för kränkning grundad i brott avser att kompensera den skadelidande för olika känslor, såsom rädsla, förnedring och skam, som personen lidit på grund av det brottsliga angreppet mot dennes person, frihet, frid eller ära. Det är inte avsett att reparera skadan eftersom det ses som omöjligt att genom ekonomisk ersättning kompensera för integritetskränkningen. Avsikten är att lindra verkningarna av kränkningen, bidra till den skadelidandes upprättelse i förhoppningen om att brottsoffret ska återfå sin självkänsla och -respekt. För upprättelse uppmärksammar Friberg att andra aspekter kan behövas. Hon menar att det inte går att nå en generaliserbar slutsats om vilka medel den enskilda behöver för upprättelse. Skadeståndet syftar till att besitta en reparativ funktion genom full ersättning för skadan utan behovsinriktad systematik. Därav skiljer det sig från det ursprungliga syftet med brottsskadeersättning.⁵⁰

Den skada som ska ersättas är kränkningen som brottet orsakat varför det är av intresse att utreda vad som är ett brott i detta sammanhang. Friberg tar upp tre typiserade ideologier av Jareborg om varför något är ett brott. Dessa är den primitiva, den kollektivistiska och den radikala. Friberg framhåller den radikala brottsideologin som bäst överensstämmande med skadeståndsrättens utveckling som konfliktlösande funktion gällande en privat konflikt mellan två parter som grundas i en skada. Den radikala brottsideologin har

---

⁴⁹ Friberg (2010) s. 80.

⁵⁰ Friberg (2011) s. 339-340.

utgångspunkten att brottet är ett beteende som innebär en kränkning eller mot ett värde eller intresse som bör skyddas av rättsordningen genom kriminalisering. Ideologin fokuserar därmed på gärningen och det tillhörande skyddsintresse som följer av ändamålet med kriminaliseringen. En viktig aspekt av detta är att uppmärksamma att skadan eller kränkningen ska vara identifierbar och adekvat. Med adekvat menas att det föreligger en viss närhet mellan skadan och den skadevållande handlingen.⁵¹

Utgångspunkten för vad som bör eller kan kriminaliseras är ett beteende som kan innebära skada, fara eller risk för sådan skada eller fara. Det kan vidare vara en kränkning av individers, grupper eller det kollektivs intresse. De kollektiva intressena utgör intressen för staten eller allmän ordning och trygghet. Samtidigt kan individers intressen även vara att staten eller den allmänna ordningen och säkerheten erhåller rättsordningens skydd. Friberg menar att den som kan vara ett brottsoffer är bäraren av intresse.⁵²

I 22 kap. 1 § RB regleras att talan om skadestånd förs samtidigt som åtalet i en och samma rättegång. Det föreligger dock inte hinder att den civilrättsliga talan förs i tvistemål. Endast processekonomiska skäl talar emot detta. På grund av talans art, menar Friberg att tvistemålet kan hamna sekundärt under huvudförhandlingen i relation till brottmålet eller i vart fall påverkas av bedömningen i brottmålsdelen av målet.⁵³ Jag menar däremot att det är oundvikligt eftersom skadestånd för ren förmögenhetsskada, som aktualiseras i uppsatsens typ av fall, grundas i brott. Därtill ställs krav på att domstolen förhåller sig till de processuella regler som gäller för respektive typ av del i målet.⁵⁴ Fördelen med att talan om skadestånd förs i brottmålsrättegången kan vara att det bidrar till upprättelse för den skadelidande. Att den skadevållande parten genom dom förplikteras att utge skadestånd kan enligt Friberg ge den skadelidande en symbolisk upprättelse. Skadeståndet kan betraktas som ett

---

⁵¹ Friberg (2010) s. 101-104, 107. Se Friberg (2010) s. 102-103 om den primitiva och den kollektivistiska ideologin.

⁵² Friberg (2010) s. 107-108.

⁵³ Friberg (2011) s. 340.

⁵⁴ Friberg (2011) s. 340.

kommunikationsmedel där den skadelidande erkänns att denne inte gjort fel och därigenom bidra till återställande av självrespekt och självkänsla.⁵⁵

Enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen är ersättningsgrundande brott de brott som innefattar ett angrepp mot person, frihet, frid eller ära. I förarbetena anges att det är avgörande vilket typ av intresse brottet kränker eller riktar sig mot, det vill säga syftet eller motiven till kriminaliseringen. De brott som alltid är ersättningsgrundande är de som anses innebära en allvarlig kränkning. Exempel på detta är gärningar enligt 3-6 kap. BrB.⁵⁶ För att avgöra om något blivit kränkt genom brott behöver även andra parametrar, såsom hur brottet har förövats, beaktas. Brott mot personers egendom, såsom förmögenhetsbrott, är typiskt sett inte ersättningsgrundande. Ett undantag för detta är dock enligt Högsta domstolen kränkning i anledning av bostadsinbrott.⁵⁷ Huruvida en gärning kan grunda rätt till skadestånd går inte enkom att utläsa i brottsrubriceringen. Friberg menar att det finns möjligheter att pröva gränserna för skadeståndets omfattning genom att utreda vad den rättsliga regleringen ger utrymme för.⁵⁸

Friberg menar att den nuvarande rättsutvecklingen riskerar en mekanisk tillämpning av skadestånd för kränkning, oavsett hur den skadelidande upplevt gärningen. Hon pekar vidare på objektifiering av kränkningsskadan, när skadevållarens och gärningens omständigheter betonas snarare än de faktiska skadeverkningarna eller upplevelserna hos den skadelidande i det enskilda fallet. Friberg menar att begreppet kränkning tenderar att definieras utifrån ett objektivt skyddsintresse och därigenom riskerar att leda till en schabloniserad bedömning.⁵⁹

---

⁵⁵ Friberg (2011) s. 343.

⁵⁶ Friberg (2011) s. 343. Angående allvarlig kränkning ska det vara frågan om kränkning av viss kvalitet eller dignitet. Broffsoffermyndigheten menar att det ska vara en kränkning värd minst 5 000 kronor och att människor i övrigt får tåla vissa saker.

⁵⁷ Friberg (2011) s. 343-344, NJA 2011 s. 3 p. 3.

⁵⁸ Friberg (2011) s. 345.

⁵⁹ Friberg (2011) s. 347.

2.4 Kategorisering av brottsofferintressen

I analysen kommer jag dela upp de presenterade brottsofferintressena i tre olika kategorier. Den första kategorin benämns som **synliggörande** och syftar till intresset av att gärningen som företas är kriminaliserad och att brottsoffer synliggörs inom penningtvättsbrottsdiskursen. Detta ses som grundläggande kriterier för att brottsofferintressen ska kunna tillvaratas. Den andra kategoriseringen är **erkännande** och syftar till brottsofferintresset att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig för sina gärningar och de intressen som kan uppnås genom deltagande i målet såsom att bli hörd, tagen på allvar och bemött med respekt. Den sista kategorisering benämns som **återställande och reparation**, vilket omfattar de brottsofferintressen som handlar om att få sin skada reparerad eller att få tillbaka den egendom brottsoffret avhänts genom brott.

3 Penningtvättsbrottet

För att ge en insyn i regleringen om penningtvättsbrott kommer detta presenteras närmare i kapitlet. Jag ämnar att göra framställningen kortfattad men för de fall där regleringen är mer komplex eller oklar kommer framställningen att ta större utrymme. Ett av brottsoffers intresse är att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig. I de fall när man inte hittar vem som utfört förbrottet kan även straffansvar grunda skäl att ålägga gärningsmannen skadeståndsansvar.⁶⁰

3.1 Bakgrund och regleringens syfte

Enligt Ulväng mfl. avser penningtvättsbrott åtgärder eller hantering av egendom som har koppling till brott eller brottslig verksamhet. Gärningen innebär att någon kan tillgodogöra sig eller omsätta egendomen. Med utgångspunkt i brottets karaktär betraktas det delvis som ett brott mot det allmänna. Det beror på att genom att dölja egendomens ursprung försvåras möjligheten att dels vidta åtgärder mot brottslighet och dels att vidta åtgärder för att hindra att svarta pengar omsätts i den reguljära ekonomin.⁶¹ Regleringen tar enligt propositionen sikte på att förhindra den organiserade och ekonomiska brottsligheten och att komma åt brottsutbyte, vilket ett penningtvättsbrott kan hindra.⁶² Penningtvätt faller vanligtvis in under samlingsbegreppet finansiell brottslighet tillsammans med terrorfinansiering och sanktionsbrott.⁶³

Av propositionen framgår att enskildas och allmännas rätt till skydd för egendom är skyddsintressen samt att regleringen syftar till att effektivt bekämpa ekonomisk och organiserad brottslighet. Detta med bakgrund av att brottet kan försvåra eller omöjliggöra för den enskilda att få ekonomisk upprättelse men också för brottsbekämpande myndigheter att komma åt

---

⁶⁰ Se 5.3.2.

⁶¹ Ulväng mfl. (2014) s. 74.

⁶² Prop. 2013/14:121 s. 42-43, 49.

⁶³ Nordh (2020) s. 31.

brottsutbytet.⁶⁴ Det som anförs är således ett statligt intresse att brottutbytet inte kommer in i den reguljära marknaden samt ett enskilt intresse att få sin skada reparerad och ett allmänt statligt intresse att säkra rätt till skydd för egendom eller i vart fall tillgodose verktyg för att återställa en eventuell ekonomisk skada.

Drivkraften bakom organiserad och ekonomisk brottslighet är enligt propositionen möjligheten att tjäna pengar. För att nyttjas maximalt måste dessa tvättas för att vidare kunna omsättas, återinvesteras och redovisas inom den legala ekonomin. Genom att tvätta exempelvis pengar maskerar man dess ursprung, det vill säga att de härrör från brott eller brottslig verksamhet. Med bakgrund av detta fanns ett behov att effektivt beröva dessa brottsvinster samt att förhindra att de återinvesteras och omsätts i den legala ekonomin.⁶⁵

Kriminaliseringen av penningtvätt regleras i penningtvättsbrottslagen, se 1 § 1 st. PBL. Lagen trädde i kraft 1 juli 2014 och ersatte då den tidigare regleringen penninghäleri som reglerades i 9 kap 6 a § första st. BrB från och med den 1 juli 1991.⁶⁶ I propositionen anges att den dåvarande regleringen om penninghäleri tillämpades i begränsad omfattning och att regleringen kritiserats för dess tekniska komplexitet och svårtillgänglighet.⁶⁷ Vidare fanns tillämpningsproblem på grund av viss överlappning mellan bestämmelserna inom penninghäleri, att penningtvätt inte var kriminaliserat om man själv begått förbrottet (självtvätt) samt tillämpningssvårigheter ur bevissynpunkt. Ytterligare behov var att införa kriminalisering av osjälvständiga brottsformer samt att förverka utbyte av brott med motiveringen att incitamentet att begå brott kan minska om man minskar möjligheterna att behålla brottsutbytet.⁶⁸

Den nya kriminaliseringen har enligt propositionen även till syfte att förtydliga bestämmelserna och samtidigt ge utrymme för flexibilitet för att

---

⁶⁴ Prop. 2013/14:121 s. 49, NJA 2017 s. 1053 p. 9.

⁶⁵ Prop. 2013/14:121 s. 42.

⁶⁶ Prop. 2013/14:121 s. 30.

⁶⁷ Prop. 2013/14:121 s. 42.

⁶⁸ Prop. 2013/14:121 s. 43, 106.

omfatta olika typer av åtgärder som kan anses som penningtvättsbrott utan att för den sakens skull sänka krav på rättssäkerhet och förutsebarhet.⁶⁹ Dessutom framförs ett tydligare fokus på att förhindra användning av brottutbyte. Ett verktyg för att effektivt nå detta är möjligheten att säkra och förverka brottsbytet.⁷⁰ Kriminaliseringen syftar även till att uppfylla de krav som ställs genom Sveriges internationella åtagande.⁷¹

Tillsammans med regleringen i penningtvättsbrottslagen gäller även bestämmelser i både BrB och RB för penningtvättsbrott i enlighet med *lex specialis*. Med detta menas att regleringen i BrB och RB gäller när reglering inte framgår av PBL. Det finns även en administrativ lag som bidrar till att penningtvättsbrott uppdagas. PL innefattar bestämmelser om rapporterings-, uppgifts- och granskningsskyldigheter för bland annat finansiella verksamheter såsom banker.⁷² Lagens ändamål är att förhindra att dessa verksamheter utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism, och genom skyldigheterna kan transaktioner upptäckas i ett tidigare skede.⁷³ Utan dessa skyldigheter hade det istället varit upp till varje brottsoffer, eller berörda myndigheter, att upptäcka och anmäla penningtvättsbrott.

Regleringen om penningtvätt tar sikte på tre olika brottsbeskrivningar; penningtvättsbrott enligt 3 § och 4 § PBL samt näringspenningtvätt enligt 7 § PBL. Regleringen enligt 3 § PBL utgör huvudregeln.⁷⁴ PBL reglerar penningtvättsbrott av normalgraden, grov penningtvättsbrott och penningtvättsförseelse. Vidare är försök, förberedelse eller stämpling till penningtvättsbrott, grovt penningtvättsbrott eller näringspenningtvätt som inte är ringa kriminaliserat genom 8 § PBL med hänvisning till 23 kap. BrB.⁷⁵ Lagen innefattar också särskilda bestämmelser om förverkande och penningbeslag, se 9-13 §§ PBL.

---

⁶⁹ Prop. 2013/14:121 s. 49.

⁷⁰ Prop. 2013/14:121 s. 43.

⁷¹ Prop. 2013/14:121 s. 50.

⁷² Prop. 2013/14:121 s. 41, Ulväng mfl. (2014) s. 74.

⁷³ Prop. 2013/14:121 s. 41, Ulväng mfl. (2014) s. 74.

⁷⁴ Ulväng mfl. (2014) s. 75.

⁷⁵ Prop. 2013/14:121 s. 116, Ulväng mfl. (2014) s. 86.

Brottets svårighetsgrad kan ha betydelse för brottsoffret eftersom preskriptionstiden skiljer sig mellan penningtvättsförseelse, penningtvätt av normalgraden och grovt penningtvättsbrott. Penningtvättsförseelsen preskriberas två år efter att gärningen företogs, penningtvättsbrott av normalgraden efter fem år och grovt penningtvättsbrott efter tio år enligt 35 kap. 1 § 1 st. 1-3 p. BrB. Detta påverkar möjligheten att ålägga gärningsmannen straffansvar och därigenom även brottsoffrets möjlighet att få sina intressen tillgodosedda.

I bestämmelserna om penningtvättsbrott föreskrivs att pengar eller egendom ska utgå från förbrott. Inom svensk reglering om penningtvätt tillämpas en catch-all-strategi, vilket innebär att alla brott som kan ge brottsvinst kan utgöra förbrott. Exempel på detta är bedrägeri, rån och smuggling.⁷⁶ I 2 § PBL anges en begränsning i att förbrottet ska vara en gärning som är kriminaliserad genom svensk rätt eller utgör ett brott enligt utländsk lag och motsvarar ett svenskt brott. Med det senare menas att det skulle utgöra ett brott enligt svensk rätt om gärning exempelvis företagits av svenskt subjekt, mot svenskt objekt eller i Sverige.⁷⁷

3.2 Penningtvättsbrott av normalgraden

3.2.1 3 § PBL

3.2.1.1 Syfte

Regleringen om penningtvätt tar sikte på många typer av fall med bakgrund av att penningtvättsbrott kan begås på många olika sätt. Regleringens vidd är fördelaktig för brottsoffret när man i fler fall kan hålla gärningsmannen ansvarig. Samtidigt är regleringen om penningtvättsbrott komplex och kan i vissa fall bidra till tillämpningssvårigheter. I sammanhanget preciseras 3 § PBL närmre då det utgör huvudbestämmelsen i PBL.

---

⁷⁶ Prop. 2013/14:121 s. 45, Nordh (2020) s. 25.

⁷⁷ Prop. 2013/14:121 s. 107-108.

För straffansvar, enligt huvudbestämmelsen i 3 § PBL om penningtvättsbrott av normalgraden, döms den som har haft syfte att dölja pengar eller annan egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja möjligheten för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde genom att företa vissa typer av åtgärder. För straffansvar krävs att åtgärden som genererat en förmögenhetsökning måste uppfylla dels de brottsrekvisit som föreskrivs och dels det allmänna kravet på uppsåt.⁷⁸ Av 3 § 2 st. PBL följer att straffet för penningtvättsbrott av normalgraden är fängelse i max två år.

För tillämpning av 3 § krävs att åtgärden har ett penningtvättssyfte. Av förarbetet förtydligas att syftet tydligt ska kopplas till åtgärden och inte till gärningsmannen som är föremål för bedömningen.⁷⁹ Det är tillräckligt att annan medverkande, exempelvis den som ber gärningsmannen utföra gärningen, har ett uppsåt till ett penningtvättsyfte.⁸⁰ Gärningsmannen ska då ha uppsåt till uppdragsgivarens syfte men handlar exempelvis för att tjäna pengar.⁸¹ Om gärningsmannen själv vidtagit förbrottet och senare även vidtar en åtgärd för att främja sitt egna tillgodogörande eller dölja dess ursprung, benämns brottet som självtvätt.⁸²

3.2.1.2 Pengar eller annan egendom

Med ”pengar eller annan egendom” som härrör från brott eller brottslig verksamhet avses den förmögenhetsökning som genererats genom ett brottsligt handlande, det vill säga brottsutbytet.⁸³ I propositionen anges att också den egendom som trätt in istället för brottsutbytet omfattas. Det kan vidare röra sig om förmögenhetsökning som uppstått till följd av undandragandebrott, såsom tull- eller skattebrott, eftersom även ett frånhändande inkluderas i bestämmelsen.⁸⁴ I 3 § PBL anges även att den som

---

⁷⁸ Prop. 2013/14:121 s. 109.

⁷⁹ Prop. 2013/14:121 s. 108.

⁸⁰ Prop. 2013/14:121 s. 108, Ulväng mfl. (2014) s. 75.

⁸¹ Prop. 2013/14:121 s. 108.

⁸² Ulväng mfl. (2014) s. 76.

⁸³ Prop. 2013/14:121 s. 109.

⁸⁴ Prop. 2013/14:121 s. 109, Ulväng mfl. (2014) s. 79.

”syftar till att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde” kan dömas för penningtvättsbrott. ”Dess värde” innebär att inte bara den egendom som personen tillgodogör sig kan vara den som kan härledas till förbrottet utan också dess värde.⁸⁵

3.2.1.3 Härrör från brott eller brottslig verksamhet

Vad gäller att rekvisitet egendom som ”härrör från brott eller brottslig verksamhet” presenteras följande. Gällande begreppet brott återförvisas läsaren till bestämmelsen i 2 § PBL enligt propositionen (se avsnitt 3.1).⁸⁶ Begreppet brottslig verksamhet innebär att man inte behöver visa att egendomen härrör från en specifik gärning eller ett specifikt brott.⁸⁷ Det ankommer på åklagaren att under huvudförhandlingen visa på konkreta omständigheter som tyder på viss typ av brottslig verksamhet, såsom ekonomisk brottslighet eller narkotikabrott. Rekvisitet kan tillämpas framförallt på situationer där egendom från flera och olika typer av brottsliga gärningar sammanblandats. Att inte specifika förutsättningar såsom tid och plats behöver styrkas⁸⁸ bör innebära att möjligheterna ökar för att ålägga gärningsmannen straffansvar, vilket kan vara till gagn för brottsoffret.

3.2.1.4 Åtgärder

Slutligen anges vilka åtgärder som kan omfatta det straffbara handlande som krävs för att penningtvättsbrott enligt 3 § PBL ska anses föreligga. De alternativa rekvisiten som anges i 3 § 1 st. 1-2 p. PBL är inte uttömmande. Åtgärderna ska således vara en av de uppräknade alternativt jämförbara åtgärder.⁸⁹ Den första punkten anger olika typer av befattning med egendom och den andra punkten avser åtgärder som kan legitimera förmögenhetsökningen eller att dölja egendomens ursprung. Det kan exempelvis vara att upplåta sitt bankkonto till någon annan eller att tillåta

---

⁸⁵ Prop. 2013/14:121 s. 109.

⁸⁶ Prop. 2013/14:121 s. 109, Ulväng mfl. (2014) s. 77.

⁸⁷ Ulväng mfl. (2014) s. 79.

⁸⁸ Prop. 2013/14:121 s. 109.

⁸⁹ Ulväng mfl. (2014) s. 77.

transaktioner. Det kan även avse åtgärder som att verka som bulvan eller att intyga falska uppgifter eller handlingar.⁹⁰

I ett avgörande från HD från 2020 anføres att för ansvar förutsätts att pengar eller annan egendom härrör från brott och därav krav på ett fullbordat förbrott. Om förbrottet utgör ett bedrägeribrott, alltså om det är frågan om en överföring genom betalningsuppdrag är det fullbordat då betalaren, det vill säga brottsoffret, avhänt sig pengarna. Detta beror på att betalarens rådighet över pengarna upphör tidigare än eller senast samtidigt som mottagarkontot krediteras och ansvar för penningtvättsbrott kan aktualiseras på grund av mottagandet av pengar.⁹¹

I en rapport från Brå anføres att gränsdragning mellan 3 och 4 §§ PBL är svår. Det föreligger även en brist på relevanta klargörande från praxis för att utreda mer komplexa ärenden med bevisvårigheter. I rapporten exemplifieras exempelvis i vilken omfattning förbrottet ska preciseras.⁹²

3.2.2 4 § PBL

Av den fjärde paragrafen framgår den kompletterande bestämmelsen till 3 § PBL. Även den som otillbörligen främjar möjligheten för någon att omsätta pengar eller annan egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet, utan att åtgärden har sådant syfte som anges i 3 §, kan bli straffrättsligt ansvarig för penningtvättsbrott.⁹³ För straffrättsligt ansvar krävs vidare att gärningsmannen har uppsåt till brottsbeskrivningen. Bestämmelsen tar sikte på åtgärder som underlättar omsättningen av svårömsatt egendom som exempelvis kontanter, smycken eller konst från exempelvis narkotikabrottslighet.⁹⁴ Av 3 § 2 st. PBL följer att straffet för penningtvättsbrott av normalgraden är fängelse i max 2 år.

---

⁹⁰ Prop. 2013/14:121 s. 110-111.

⁹¹ NJA 2020 s. 344 p. 20, NJA 2019 s. 305 s. 13 och 14.

⁹² Brå (2019) s. 14.

⁹³ Prop. 2013/14:121 s. 109.

⁹⁴ Prop. 2013/14:121 s. 112.

Förutsättningar för straffansvar enligt bestämmelsen är dels att åtgärden faktiskt ska ha främjat omsättningen av egendomen och dels att främjandet är otillbörligt.⁹⁵ Otillbörlighetskravet innebär att det bara är åtgärder ”som på ett mer beaktansvärt sätt ökat möjligheterna att omsätta svårömsättbar egendom som omfattas av bestämmelsen”.⁹⁶ Vid bedömningen vägs samtliga omständigheter vid gärningen in och man tar spjörn mot vad som anses rimligt.⁹⁷ Exempelvis kan man ta emot en kontant betalning vid vardagsköp och vardagstjänster utan att mottagandet utgör en brottslig gärning även om man har uppsåt i förhållande till var medlen härrör från.⁹⁸ I propositionen anges följande exempel:

”Som exempel på fall som omfattas av bestämmelsen kan nämnas en näringsidkare som tar emot en stor summa kontanter som betalning för en vara, t.ex. en båt, trots att han eller hon har åtminstone likgiltighetsuppsåt till att kontanterna härrör från brott eller brottslig verksamhet.”⁹⁹

3.2.3 7 § 3 st. 2 men. PBL

Av 7 § 3 st. 2 men. PBL framgår att till samma straff döms den som i annat fall än som anges i första stycket medverkar till en åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i sådant syfte som anges i 3 §. I NJA 2020 s. 545 anges att det inte tar sikte på fall som sker i verksamheter som 7 § om näringspenningtvätt annars tar sikte på. Istället är bestämmelsen subsidiär i relation till 3-6 §§ PBL. För straffansvar krävs varken styrkt förbrott eller att egendomen härrör från brottslig verksamhet.¹⁰⁰ För straffansvar krävs däremot att gärningsmannen gör sig skyldig till ett klandervärt risktagande med egendom. Gärningsmannen ska vidare uppsåtligen ha medverkat till en

---

⁹⁵ Prop. 2013/14:121 s. 112.

⁹⁶ Ulväng mfl. (2014) s. 79-80.

⁹⁷ Prop. 2013/14:121 s. 112.

⁹⁸ Ulväng mfl. (2014) s. 79-80.

⁹⁹ Prop. 2013/14:121 s. 112.

¹⁰⁰ NJA 2020 s. 545 p. 18 med hänvisning till NJA 1986 s. 374, NJA 2016 s. 129 p. 4-10 och NJA 2017 s. 491 p. 8-10.

åtgärd som skäligen kunde antas varit vidtagen i penningtvättsyfte, även om gärningsmannen själv inte hade detta syfte.¹⁰¹

3.3 Grovt penningtvättsbrott

Vid bedömningen om brott som avses i 3 eller 4 §§ PBL är grovt, och därmed har längsta möjliga preskriptionstid, anges att ”det särskilt ska beaktas om gärningen avsett betydande värden, om de brottsliga åtgärderna ingått som ett led i en brottslighet som utövats systematiskt eller i annat fall varit av särskilt farlig art”, se 5 § 2 st. PBL.¹⁰² Av propositionen framgår att uppräkningsen inte är uttömmande och utgör inte tillräckliga eller nödvändiga förutsättningar. Det ska även göras en samlad helhetsbedömning.¹⁰³ I 5 § 1 st. PBL anges att straffvärdet för grovt penningtvättsbrott är fängelse i lägst sex mån och högst sex år.

3.4 Penningtvättsförseelse

Straffansvar för penningtvättsförseelse enligt 6 § PBL, brottet med kortast möjliga preskriptionstid, kan föreligga antingen om brott enligt 3 eller 4 § PBL bedöms som ringa alternativt om gärningen enligt samma paragrafer företagits när gärningsmannen inte insåg men haft skälig anledning att anta att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet. För penningtvättsförseelse är straffvärdet föreskrivit böter eller fängelse i maximalt 6 månader enligt samma paragraf.

Typexemplet för att bedöma om gärningen är att anse som en förseelse enligt första stycket är om det är fråga om egendom av lågt värde. Det kan även tyda på att det för frågan om en penningtvättsförseelse, för de fall när förbrottet

---

¹⁰¹ NJA 2020 s. 545 p. 23-24 med hänvisning till prop. 2013/14:121 s. 115.

¹⁰² För ytterligare fördjupning om bedömningen se NJA 2018 s. 1010 III p. 25-26, NJA 2020 s. 344 p. 23-24, prop. 2013/14:121 s. 113, Ulväng mfl. (2014) s. 82.

¹⁰³ Prop. 2013/14:121 s. 113, Ulväng mfl. (2014) s. 81.

har ett lägre straffvärde än penningtvättsbrott, det vill säga mindre än upp till två års fängelse.¹⁰⁴

Andra stycket utgör en variant av penningtvättsbrottet men med ett oaktsamhetskrav som inkluderar både medveten och omedveten oaktsamhet.¹⁰⁵ I praxis har 6 § 2 st. PBL särskilt uppmärksammats. I HD:s avgörande NJA 2020 s. 545, redogörs bland annat för krav på den subjektiva täckningen i 6 § 2 st. lagen om straff för penningtvättsbrott. Att justitierådet Johnny Herre förklarade sig skiljaktig, indikerar på att det inte finns en helt entydig förståelse gällande förutsättning för straffansvar enligt bestämmelsens andra stycke. Att gärningsmannen åläggs straffansvar är som tidigare uppmärksammats av betydelse för brottsoffrets upprättelse.

HD anför i målet att det är tillräckligt med oaktsamhet både inför att åtgärden vidtagits i penningtvättsyfte och att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet. Bedömningen är att den föregående brottsligheten och penningtvättsyftet är att anse som två sammanhängande delar av i princip samma rekvisit.¹⁰⁶

Justitierådet Johnny Herre menar däremot att det av ordalydelsen entydigt framgår att oaktsamhetskravet endast avser förhållandet att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet. Eftersom det inte föreskrivs krav på penningtvättsyfte i varken 4 § eller 6 § 2 st. PBL, förutsätts uppsåt både till åtgärden och att åtgärden främjat möjligheterna att omsätta pengar enligt 3 §. Han slutsats är att utifrån konstruktionen av bestämmelsen om penningtvättsförseelse enligt 2 st., krävs uppsåt till att personen främjat möjligheterna att omsätta pengar men att det räcker med oaktsamhet i relation till var pengarna härrör från. Utformningen av bestämmelserna innebär att tillämpningen av 6 § 2 st. PBL är begränsad.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Ulväng mfl. (2014) s. 83, prop. 2013/14:121 s. 114.

¹⁰⁵ Ulväng mfl. (2014) s. 82, NJA 2020 s. 545 p. 15-17. Se prop. 2013/14:121 s. 114 och NJA 2020 s. 545 p. 15-17 för fördjupande uttalande om bedömningen av oaktsamhet.

¹⁰⁶ NJA 2020 s. 545 p. 13.

¹⁰⁷ NJA 2020 s. 545 Bilaga 1 s. 1-3.

4 Straffprocessuella tvångsmedel

För att utreda brott och/eller för att säkra anspråk kan det finnas behov av att använda straffprocessuella tvångsmedel från brottsbekämpande myndigheters sida. Det kan handla om att säkra egendom för bevisning eller för framtida yrkanden i rättegång, såsom brottsoffrets yrkanden på bättre rätt eller skadestånd. De olika åtgärderna knyts till olika beslut, exempelvis säkrar kvarstadsinstitutet brottsoffrets rätt till skadeståndsansättning som utdömts genom dom.¹⁰⁸ Enskilda tillförsäkras vissa fri- och rättigheter gentemot det allmänna genom 2 kap. regeringsformen¹⁰⁹. Utredning av brott såsom användning av straffprocessuella tvångsmedel inskränker dessa rättigheter, men ses som godtagbara i ett demokratiskt samhälle.¹¹⁰

Det finns även åtgärder av tillfällig art som kan vidtas tidigare i processen som kan ha betydelse för brottsoffret, såsom dispositionsförbud enligt 4 kap. 11-13 §§ PL och förvar enligt 26 kap. RB. Dispositionsförbud innebär att Polismyndigheten, innan förundersökning inletts, tillfälligt kan hindra transaktioner eller annan disponering över exempelvis kontomedel om det finns skäl att misstänka att kontomedel är föremål för penningtvättsbrott. Åtgärden är inte ett straffprocessuellt tvångsmedel utan snarare ett förstadium till det.¹¹¹

I ett förstadium av förundersökningen och innan ett eventuellt beslut om kvarstad, finns en möjlighet för åklagare eller polisman att fatta beslut om den tillfälliga åtgärden förvar. Samma förutsättningar som för kvarstad gäller för beslut om förvar enligt 26 kap. 3 § RB. Beslutet om förvar förfaller vid rättens beslut om kvarstad.¹¹² Dessa åtgärder aktualiseras inte i rättegången då

---

¹⁰⁸ Lindberg (2018) s. 398.

¹⁰⁹ SFS 1974:152.

¹¹⁰ Lindberg (2018) s. 5.

¹¹¹ Prop. 2013/14:121 s. 76, 78, 81, 127.

¹¹² Prop. 2013/14:121 s. 39, Lindberg (2018) s. 384.

åklagaren eller rätten istället fattar beslut om penningbeslag eller kvarstad om det är lämpligt. Däremot kan åtgärderna bidra med att säkra kontomedel eller annan egendom i ett tidigt stadiet, vilket har betydelse för brottsoffrets intressen.

4.1 Penningbeslag

Institutet innebär i enlighet med 12 § 1 st. PBL beslag av pengar, fordran eller annan rättighet som skäligen kan antas vara föremål för brott, eller motsvarande värde, enligt PBL. Regleringen finns särskilt i 12-13 §§ PBL och i övrigt i rättegångsbalkens 27 kap., se 13 § 3 st. PBL. Penningbeslag tillkom som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel vid införandet av PBL i syfte att användas för att säkra kommande förverkande.¹¹³ Penningbeslag är alltså en specifik form av beslag som endast kan användas för egendom som skäligen kan antas vara föremål för penningtvättsbrott.

Huruvida penningbeslaget kan hävas till annan än den beslaget gjordes hos eller staten, såsom brottsoffret genom talan om bättre rätt till medlen, är oklart eftersom man vid införandet av PBL inte har uttalat överväganden om detta. Frågan har inte heller avhandlats i praxis. Justitiekanslern har, i tidigare nämnt beslut, pekat på att det finns ett stort behov av att se över regleringen för att undersöka om penningbeslag kan användas för att säkra målsägandens äganderättsanspråk (bättre rätt) av kontomedel som finns på misstänkts konto.¹¹⁴

JK menar att även om penningbeslag infördes i syfte att säkra kommande förverkande, borde det egentliga syftet vara att beröva kriminella sina brottsvinster, i enlighet med propositionen. Att använda penningbeslag för att säkra kontomedel för brottsoffrets äganderättsanspråk (bättre rätt) kan anses förenligt med syftet att beröva kriminella sina brottsvinster. Eftersom frågan om penningbeslag kan användas för att säkra annat än förverkande inte

---

¹¹³ Prop. 2013/14:121 s. 76, 119-120.

¹¹⁴ JK (2019a).

berördes vid införandet av regleringen om penningbeslag bör uttalandet ovan tas med försiktighet. I vart fall hindrar inte lagtexten möjligheten att fatta ett beslut om penningbeslag även om brottsoffret har anspråk på skadestånd samt att fatta beslut om penningbeslag för att säkra brottsoffrets bättre rätt, enligt JK:s bedömning. Med det sagt kvarstår behov av förtydligande och klargörande genom praxis eller lagstiftning.¹¹⁵ Se framställningen av den sakrättsliga aspekten av den gällande rätten som detta berör i avsnitt 5.2.

UC menar också att vad som gäller för penningbeslag av kontomedel är ett oklart och oprövat rättsläge.¹¹⁶ Samtidigt menar UC att man kan använda penningbeslag för kontomedel i syfte att säkra äganderättsanspråk.¹¹⁷ Enligt min tolkning av det som förmedlas i både JK:s beslut och om UC:s uttalanden handlar UC:s bedömning främst om att det finns viss grund för den användningen av penningbeslag men att de främst vill få saken prövad.

Vid införandet av lagen syftade regleringen till att vara flexibel, då penningtvåtsbrott kan begås på många olika sätt. Dessutom utgör enskildas rätt till skydd för egendom ett skyddsintresse.¹¹⁸ Detta menar jag är något som kan stödja möjligheten, tillsammans med ovan nämnda skäl, att använda penningbeslag för att säkra brottsoffrets bättre rätt till medel. Med det sagt, verkar det inte finnas grund för att använda penningbeslag för att säkra brottsoffrets äganderättsanspråk (bättre rätt) genom beslag av kontomedel på misstänkts konto, enligt PBL:s nuvarande lydelse. Det finns inte heller möjlighet att använda annan säkerhetsåtgärd inom brottmålsprocessen.¹¹⁹

Penningbeslag är en åtgärd som syftar till att säkra egendom den som avhärts egendom genom brott ska få tillbaka.¹²⁰ Beslut om penningbeslag får fattas av åklagaren eller förundersökningsledaren när förundersökning pågår eller

---

¹¹⁵ Prop. 2013/14:121 s. 67, JK (2019a).

¹¹⁶ UC (2020) s. 60.

¹¹⁷ UC (2020) s. 61.

¹¹⁸ Prop. 2013/14:121 s. 42, 49.

¹¹⁹ JK (2019a).

¹²⁰ Lindberg (2018) s. 396-397, 400.

inleds, se 13 § PBL.¹²¹ Egendomen tas fysiskt omhand av den som verkställer beslaget, vilket normalt sett är polisen.¹²²

I sammanhanget avses kontanta liksom elektroniska pengar som ”pengar”. Det senare enligt lagen om elektroniska pengar¹²³. Elektroniska pengar får i sin tur förstås som kontomedel, enligt 1 kap. 2 § 2 p. samma lag. Med ”fordran eller annan rättighet” avses även här kontobehållning, aktiedepåer, värdepapper på ett värdepapperskonto eller liknande som kan förekomma hos exempelvis en bank eller annan verksamhetsutövare enligt penningtvättslagen.¹²⁴

Med rekvisitet att egendomen ska vara ”tillgänglig” enligt 13 § 2 st. PBL åsyftas förenklat att egendomen måste vara dels identifierbar och dels tillgänglig för beslag hos den där beslaget ska företas. Det kan exempelvis vara hos en bank eller hos annan verksamhetsutövare enligt PL.¹²⁵ Det bör i praktiken innebära att egendomen exempelvis ska finnas på ett konto hos en bank vid tiden för beslaget och får inte avse potentiella framtida banktillgodohavanden. Likt tidigare nämnt är misstankegraden för beslut om penningbeslag att det skäligen ska kunna antas att egendomen är föremål för brott enligt PBL. Misstanken knyts till egendomen och inte till brottet eller till en misstänkt person.¹²⁶ Det krävs även att skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något motstående intresse, 12 § 2 st. PBL.

---

¹²¹ Prop. 2013/14:121 s. 119 med hänvisning till 23 kap. 16 § 1 st. RB.

¹²² Lindberg (2018) s. 425-426, 431. För fördjupning om hur det praktiskt går till se prop. 2013/14:121 s. 87-88. I samma proposition s. 120 anges att den som medvetet bryter mot förbuden kan åläggas straffansvar enligt 17 kap. 13 § BrB.

¹²³ SFS 2011:755.

¹²⁴ Prop. 2013/14:121 s. 119-120.

¹²⁵ Prop. 2013/14:121 s. 120. I 27 kap. 4 § RB föreskrivs att föremålet ska påträffas, vilket ligger i enlighet med detta.

¹²⁶ Prop. 2013/14:121 s. 78.

4.2 Kvarstad

Det straffprocessuella tvångsmedlet kvarstad används för att säkra verkställigheten av ekonomiska förpliktelser som gärningsmannen kan åläggas, såsom skadeståndsansvar.¹²⁷ Det ligger därför i brottsoffrets intresse att fatta beslut om kvarstad för att i möjligaste mån försäkra att eventuell skadeståndsansättning utgår. Bestämmelserna om kvarstad under brottmålsrättegången finns i 26 kap. RB.

Beslut om kvarstad kan enligt 26 kap. 1 § 1 st. RB fattas om det skäligen kan befaras att en skäligen misstänkt person genom att avvika eller undanskaffa egendom eller på annat sätt, undandrar sig betalningsskyldighet denne kan åläggas på grund av brott.¹²⁸ Betalningsskyldigheten avser vissa ersättningar till det allmänna och enskilda och annan ersättning till målsäganden såsom böter, värdet av förverkad egendom eller skadestånd.¹²⁹ Prövningen riktas mot en skäligen misstänkt person.¹³⁰ Beslutet kan avse all typ av egendom förutsatt att egendomen tillhör den misstänkte. Vem som besitter egendomen spelar dock ingen roll.¹³¹ Det kan jämföras med penningbeslag som förutsätter misstänkte om att egendom är föremål för penningtvättsbrott. Bestämmelserna i kap. 26 RB om kvarstad kan inte användas för att säkra anspråk om bättre rätt i brottmål.¹³²

För att skäligen misstanke ska anses föreligga krävs att det finns risk för någon konkret klandervärd åtgärd utifrån det enskilda fallet. Om det avser ett mycket högt belopp finns det enligt praxis en i allmänhet påtaglig risk för undandragande, fallet avsåg dock flermiljonbelopp. Det räcker däremot inte om den enskilda har dålig ekonomi eller om man ser varningstecken hos den enskilda.¹³³ Liksom vid beslut om andra straffprocessuella tvångsmedel ska

---

¹²⁷ Prop. 2013/14:121 s. 39.

¹²⁸ Lindberg (2018) s. 370.

¹²⁹ Lindberg (2018) s. 370-371.

¹³⁰ Prop. 2013/14:121 s. 80.

¹³¹ Prop. 2013/14:121 s. 80, Lindberg (2018) s. 374.

¹³² Lindberg (2018) s. 372.

¹³³ Lindberg (2018) s. 373-374.

en proportionalitetsbedömning göras, se 26 kap. 1 § 2 st. RB. Om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse kan beslut om kvarstad fattas.

Det är rätten som under rättegången eller i dom beslutar om kvarstad efter yrkande om specificerad betalningsförpliktelse genom att förordna om kvarstad från målsäganden, åklagaren eller undersökningsledaren, 26 kap. 2 § 1 och 2 st. RB.¹³⁴ Lindberg menar att kvarstad sällan används i brottmål i realiteten eftersom många som begår brott sällan har tillgångar som kan beläggas med kvarstad.¹³⁵ Verkställigheten sköts av Kronofogdemyndigheten enligt 16 kap. 13-16 §§ utsökningsbalken¹³⁶ (UB) och 15 kap utsökningsförordningen¹³⁷.¹³⁸ Detta kan jämföras med penningbeslag där Polismyndigheten tar egendomen i beslag, se 5.1.

Om skadeståndsanspråk avskiljs till att handläggas i ett tvistemål ska istället regleringen om kvarstad i 15 kap. RB tillämpas.¹³⁹ Brottsoffret kan även välja att föra talan i en civilrättslig tvist. Det finns enligt Lindberg både för- och nackdelar med att välja att föra sin talan om enskilt anspråk i brottmålsrättegången eller i en separat tvist. På den civilrättsliga vägen har dock den skadelidande eller sökande parten möjlighet att yrka om kvarstad enligt 15 kap. RB avseende viss egendom för talan om bättre rätt, vilket inte är möjligt i ett brottmål.¹⁴⁰

---

¹³⁴ Lindberg (2018) s. 373.

¹³⁵ Lindberg (2018) s. 368.

¹³⁶ SFS 1981:774.

¹³⁷ SFS 1981:981.

¹³⁸ Prop. 2013/14:121 s. 80, med hänvisning till JO 1997/98 s. 73 samt Lindberg (2018) s. 379, 381.

¹³⁹ Lindberg (2018) s. 368.

¹⁴⁰ Lindberg (2018) s. 372, 376-377.

5 Rättsföljder vid

5.1 ... talan om förverkande

Innebörden av förverkande är att egendom tillfaller staten.¹⁴¹ Vid penningtvättsbrott kan det utbyte som genererats genom den brottsliga gärningen förverkas.¹⁴² Likt förklarar i avsnitt 4.1 kan det straffprocessuella tvångsmedlet penningbeslag vidtas för att säkra framtida förverkande och huruvida penningbeslag även kan säkra återlämnande av egendom genom brottsoffers bättre rätt är oklart.

I propositionen anges att regleringen om förverkande syftar till att minska brottslingars incitament till att begå brott. Åtgärden innebär ett berövande av brottsvinster. Därför utgör det ett verktyg i kampen mot organiserad och ekonomisk brottslighet. Syftet med bestämmelsen är också att uppfylla det krav som Sverige förpliktigt sig till genom 2005 års förverkandekonvention om att förverka egendom som varit föremål för penningtvätt.¹⁴³ Att möjliggöra förverkande gällande egendom som härrör från penningtvättsbrott samt att säkra egendomen, kan enligt propositionen innebära ökade antal förverkande och därigenom ökade intäkter till staten.¹⁴⁴ Med bakgrund av detta och föregående stycke kan alltså staten ha intresse av att förverka egendom som även brottsoffret kan ha anspråk på. Detta öppnar för en intressekonflikt mellan statliga intressen och det enskilda brottsoffrets intressen, vilket gör regleringen om förverkande relevant för denna uppsats.

Det kan uppstå en konkurrenssituation mellan brottsoffers anspråk och statliga anspråk om förverkande till samma egendom eftersom brottsoffers anspråk togs inte i beaktande vid införandet av lagstiftningen.¹⁴⁵ Enligt JK är det relativt vanligt förekommande att både yrkande om förverkande och

---

¹⁴¹ Prop. 2013/14:121 s. 35.

¹⁴² Prop. 2013/14:121 s. 71.

¹⁴³ Prop. 2013/14:121 s. 75-76.

¹⁴⁴ Prop. 2013/14:121 s. 106.

¹⁴⁵ JK (2019a), avsnitt 4.1.

enskilt anspråk motsvarande förverkandet framställs av åklagaren, som dels företräder staten och dels brottsoffret såsom målsägandepart.¹⁴⁶ Enligt propositionen från 2013 bör förverkande av egendom hos penningtvättaren inte ske, om egendomen eller dess värde, inte tillhör och inte finns hos denne. Det med bakgrund av att det kan leda till dubbelförverkande.¹⁴⁷

UC anför att statens anspråk att förverka medel som tagits i penningbeslag bör framställas om det finns risk för att brottsoffrets anspråk ogillas helt eller delvis. Däremot ska brottsoffrets anspråk då få företräde framför statens. Yrkande om förverkande bör därför prövas sist i enlighet med 36 kap. 1 a § BrB.¹⁴⁸ För fall där förverkande sker tillfaller det förverkade som sagt staten. Enligt 36 kap. 17 § BrB svarar staten för skadeståndsansvaret. Brottsoffrets anspråk bör därför antas ha företräde framför förverkande.¹⁴⁹

JK efterfrågar i sitt beslut, som tidigare refererat till, förtydligande gällande hur regleringen om förverkande vid penningtvättsbrott ska tolkas om intressekonflikten uppstår. JK ifrågasätter om regleringen är ändamålsenligt utformad och att nuvarande reglering försämrar brottsoffrets ställning eftersom den tillämpas på olika sätt för fall då brottsoffret avhärts kontomedel som därefter varit föremål för penningtvätt.¹⁵⁰

I nuläget menar JK, i enlighet med liknande resonemang som UC för, att regleringen får tolkas så att kontobehållningen om möjligt förverkas och brottsoffret få ersättning av staten för motsvarande värde av förverkandet enligt 36 kap. 17 § BrB.¹⁵¹ Det förutsätter dock att brottsoffret tillerkänns skadeståndsansättning.¹⁵² Detta gäller för de fall där målsäganden har skadeståndsanspråk mot gärningsmannen och därmed inte vid talan om bättre rätt. Vad gäller brottsoffer med äganderättsanspråk, lämnas frågan obesvarad.

---

¹⁴⁶ JK (2019a), avsnitt 4.1.

¹⁴⁷ Prop. 2013/14:121 s. 61, 70.

¹⁴⁸ UC (2020) s. 72.

¹⁴⁹ För ytterligare information om förverkande se 9-11 §§ PBL, prop. 2013/14:121 s. 68, 71 och Lindberg (2018) s. 398-401.

¹⁵⁰ JK (2019a).

¹⁵¹ JK (2019a).

¹⁵² JK (2019b).

JK pekar dock på ett behov av att pröva fler fall för att förhoppningsvis få vägledande domstolsavgörande.¹⁵³

5.2 ... talan om bättre rätt

För uppsatsen är det relevant att reda ut brottsoffrets intresse att återfå den egendom denne avhänts genom brott. I sakrättsliga sammanhang talar man om begreppet ”bättre rätt” till egendom. Genom att föra talan om bättre rätt kan den som har äganderätt återfå egendomen.¹⁵⁴ I princip samma brottsofferintresse kan även uppfyllas genom skadeståndsrätten när brottsoffret tillerkänns skadeståndsansättning för den egendom denne avhänts genom brott. Både yrkande om bättre rätt och skadeståndsansättning är i grunden av civilrättslig art och det sakrättsliga anspråket knyts i lägre utsträckning till brottet jämfört med skadeståndsanspråket som generellt grundas i brottet.

Staten som kan ha motstående intresse presenterades i avsnitt 5.1 om förverkande, där UC förmedlat att brottsoffrets intresse av bättre rätt har företräde framför statens intresse av att förverka medan JK menar att det är oklart. Om gärningsmannen har intresse av egendomen brottsoffret har anspråk på eller om brottsoffret utan konkurrerande anspråk ska anses ha bättre rätt till egendomen avgörs grundat i sakrättsliga principer.

Vilka förutsättningar som ska föreligga för att anses ha bättre rätt till kontomedel eller annan egendom som finns hos annan är relativt komplext, varför framställningen tar ett stort utrymme. Det aktuella avsnittet avser alltså den sakrättsliga regleringen vid fall om penningtvättsbrott, närmare bestämt när brottsoffret som avhänts kontomedel genom brott, har anspråk på kontomedel eller annan egendom som denne inte besitter eller som tagits i beslag. Målsäganden kan då ha anspråk på penningbeslaget eller egendomen,

---

¹⁵³ JK (2019a). Se vidare JK (2019b), för ytterligare bedömning om ersättningsanspråk mot staten.

¹⁵⁴ Vid uppenbara fall om bättre rätt kan åklagaren under förundersökningen i vissa fall besluta om förtida utlämnande enligt 27 kap. 4 a § RB, se UC (2020) s. 13-15.

det vill säga föra talan om bättre rätt till egendomen. Likt redogjort för under 4.1 om penningbeslag är det ytterst oklart om penningbeslag kan användas för att säkra brottsoffrets anspråk om bättre rätt, varför den aspekten av bättre rätt lämnas här.

Begreppet sakrätt innebär förenklat rättigheter till saker.¹⁵⁵ Enligt Millqvist handlar sakrätten "...i stor utsträckning om *den civilrättsliga innebörden av begreppet äganderätt.*"¹⁵⁶ Innebörden är dock inte helt lätt. Av begränsningsskäl framförs endast en begränsad redogörelse av begreppet. Det finns ingen allmän legal definition av begreppet äganderätt inom svensk rätt, utan begreppet är beroende av sammanhang.¹⁵⁷ Svensk rättssyn på äganderättens innebörd sägs enligt Millqvist och Undén innebära en befogenhet att råda över en sak; att en har ensamrätt till egendomen, har rätt att använda den, ändra den som man vill, förstöra den, förfoga över den och återfå den om man låna ut den.¹⁵⁸ Ägarens rådighet över kontomedel som denne avhålls genom brott kan återgå genom ett bifall om bättre rätt till kontomedlen eller annan egendom.

Den allmänna principen om vindikation består i äganderätt till brottsutbyte och innebär att äganderätten består så länge egendomen uppfyller specialitetsprincipens krav på identifierbarhet. Undantag till denna regel finns i 3 och 4 §§ lagen (1986:796) om godtrosvärk av lösöre (GFL).¹⁵⁹ Den innebär således att äganderätten upphör då egendomen inte längre är identifierbar, det vill säga vid sammanblandning av annan egendom.¹⁶⁰ Ett exempel på detta är om kontomedel genom brott överförs till ett konto som annan äger och kontot redan har kontobehållning. Kravet på identifierbarhet enligt specialitetsprincipen är som huvudregel inte uppfyllt.¹⁶¹ Brottsoffrets äganderätt har då övergått till en fordringsrätt och brottsoffret kan inte längre

---

¹⁵⁵ Millqvist (2018) s. 21.

¹⁵⁶ Millqvist (2018) s. 25.

¹⁵⁷ Millqvist (2018) s. 24-25.

¹⁵⁸ Millqvist (2018) s. 26, Undén (1976) s 64.

¹⁵⁹ NJA 2017 s. 1053 p. 14, NJA 2009 s. 500, (se på s. 510-511).

¹⁶⁰ NJA 2009 s. 500, (se på s. 508).

¹⁶¹ Lindskog (2018) s. 731-732.

göra ägandeanspråk på pengarna utan kan istället rikta ett skadeståndsanspråk mot gärningsmannen.¹⁶² Om egendomen som avhänts genom brott däremot kan identifieras, har ägaren rätt att vindicera egendomen, det vill säga återfå egendomen, genom en talan om bättre rätt. Detta grundas som sagt i allmänna rättsprinciper om vindikation.¹⁶³

Fysiska kontanter och kontomedel kallas för fungibel egendom.¹⁶⁴ Det innebär att det är en typ av egendom som saknar specifika särdrag.¹⁶⁵ I ett avgörande från 2009 görs en sakrättslig bedömning om separationsrätt till kontomedel. Högsta domstolen uttalar att kontomedel är att bedöma efter samma principer som vid fysisk hantering av pengar.¹⁶⁶ Fysiska kontanter och kontomedel kan vara svåra att identifiera, vilket innebär att egendomen enligt specialitetsprincipens identifikationskrav ska förvaras separerad.¹⁶⁷

I vissa fall har den ursprungliga egendomen, det vill säga brottsutbytet, ersatts av annan egendom. Den egendom som trätt in i den ursprungliga egendomens ställe benämns som ”surrogat”.¹⁶⁸ Ett enkelt exempel är när gärningsmannen gör ett uttag från ett konto när kontomedel utgör brottsutbytet. Kontanterna kan då utgöra ett surrogat.¹⁶⁹ Målsägandens äganderätt, och därmed även vindikationsrätt, har då enligt praxis övergått till identifierbar egendom som trätt in i den ursprungliga egendomens ställe.¹⁷⁰ För att allmänna sakrättsliga principer om surrogation ska gälla förutsätts dock dels att det finns ett tydligt samband mellan den ursprungliga egendomen och den egendom som ersatt denna och dels att surrogatet är identifierbart.¹⁷¹ Definitionen av egendom inkluderar kontomedel.¹⁷²

---

¹⁶² NJA 2017 s. 1053 p. 23.

¹⁶³ NJA 2017 s. 1053 p. 15.

¹⁶⁴ Millqvist (2018) s. 120, Håstad (1996), s. 164.

¹⁶⁵ Hessler (1973) s. 23.

¹⁶⁶ NJA 2009 s. 500, (se på s. 509) med hänvisning till NJA 2009 s. 182.

¹⁶⁷ Håstad (1996) s. 164.

¹⁶⁸ NJA 2017 s. 1053 p. 15 med hänvisning till NJA 2009 s. 500.

¹⁶⁹ Lindskog (2018) s. 728.

¹⁷⁰ NJA 2017 s. 1053 p. 22, 27.

¹⁷¹ Millqvist (2018) s. 106-107, NJA 2009 s. 500, (se på s. 509) med hänvisning till Håstad (1996) s. 166 ff.

¹⁷² Millqvist (2018) s. 108, NJA 2009 s. 500, (se på s. 509) med hänvisning till NJA 2009 s. 182.

I NJA 2017 s. 1053, med hänvisning till NJA 2009 s. 500, anför HD ett konkret exempel. För fall när kontomedel genom brott överförs till annans konto som är ”tomt” och kontomedlen är föremål för penningtvättsbrott, kan brottsoffrets äganderätten anses ha övergått till andra identifierbara kontomedel genom surrogation och därmed medföra en möjlighet för brottsoffret att genom talan om bättre rätt vindicera surrogatet.¹⁷³ Kontomedlen anses då alltså fortsatt identifierbara och äganderätten har övergått till surrogatet.¹⁷⁴ Något som leder till frågan om vad som menas med ”tomt” konto, huruvida det måste vara helt tomt eller om det kan finnas några övriga medel alternativt låg kontobehållning i relation till det som sätts in på kontot.¹⁷⁵

Avgörandet NJA 2009 s. 500 innehåller flera uttalande från HD om undantag som avser att man kan ha vindikation till sammanblandade medel.¹⁷⁶ Detta utgör undantag från sakrättsliga principer när egendom avhänfts genom brott.¹⁷⁷ Detta kan potentiellt innebära en vidgad möjlighet för att rätten i en bedömning ska godta brottsoffrets talan om bättre rätt. I ett avgörande redogör HD för den sakrättsliga regleringen gällande målsägandes separationsrätt, som avser bättre rätt vid utmätning. Huruvida dessa undantag även är tillämpliga för penningtvättsbrott och brottsoffrets talan om bättre rätt till kontomedlen är oklart. I NJA 2017 s. 1053 nämns inte detta men det bör inte heller uteslutas att de inte är tillämpliga eftersom det i fallet verkade vara fråga om att bedöma kontomedlen som surrogat och inte sammanblandade kontomedel.¹⁷⁸

HD anför i avgörandet från 2009 att separationsrätt bör kunna medges trots att stöldgods inte låter sig individualiseras hos gärningsmannen.¹⁷⁹ Detta

---

¹⁷³ NJA 2017 s. 1053 p. 15, 22, 17.

¹⁷⁴ NJA 2009 s. 500, (se på s. 509).

¹⁷⁵ Något även UC bedömer som oklart.

¹⁷⁶ NJA 2009 s. 500, (se på s. 513-514).

¹⁷⁷ Lindskog (2018) s. 733.

¹⁷⁸ NJA 2017 s. 1053 p. 27.

¹⁷⁹ NJA 2009 s. 500, (se på s. 513).

anses av HD ligga i linje med att lagstiftaren vid lagändringen av GFL gav uttryck för att målsägandens möjlighet till vindikation är särskilt skyddsvärd om egendomen avhänts genom brott. Det första undantaget innebär att om ägarens (målsägandens) medel sammanblandats med en avgränsad del av gärningsmannens medel, bör målsäganden ha bättre rätt till kontomedel motsvarande summan som denne avhänts genom brott.¹⁸⁰

HD redogör även för en princip om lägsta saldo. Principen innebär att målsäganden inte kan ha bättre rätt till ett högre belopp än vad kontobehållningen har bestått av under tiden för sammanblandning. I avgörandet presenterar HD även en princip om att det har betydelse hur länge kontomedel sammanblandats på ett konto. Principen innebär att vid sammanblandade kontomedel, kan målsägandens kontomedel anses avgränsade från gärningsmannens kontomedel om brottsoffret medel påträffas ”mycket kort tid” efter gärningen vilket kan innebära att målsäganden har separationsrätt. Vad som menas med mycket kort tid specificeras inte närmre.¹⁸¹

Justitierådet Stefan Lindskog, som i övrigt var en del av majoriteten, tillade för egen del att undantaget från specialitetsprincipen kan aktualiseras i andra typfall såsom vid kort avbrott i egendomskontinuiteten. Ett förtydligande av detta är att när ett bestämt belopp överförs från konto till konto under kort tid kan det anses bibehålla sin individualiserade art. Att andra kontobehållningar funnits på kontona bör då sakna betydelse. Lindskog anför slutligen att vid fall där en tredje part kan ta emot en överföring, har ägaren till medlen som avhänts ett visst skydd eftersom personen genom medverkan kan ådra sig skadeståndsansvar.¹⁸²

Justitiekanslern har, i det beslut som tidigare refererats till, pekat på att rättstillämpningen kan vara komplex. JK ifrågasätter om regleringen är

---

¹⁸⁰ NJA 2009 s. 500, (se på s. 514).

¹⁸¹ NJA 2009 s. 500, (se på s. 513-514).

¹⁸² NJA 2009 s. 500, (se på s. 518).

ändamålsenligt utformad och pekar på två huvudorsaker till oklarheter kring rättstillämpningen för de fall då målsägandens kontomedel genom brott överförts till annans konto. Den ena orsaken berör brottsoffrets skadeståndsanspråk, se avsnitt 5.3.2. Den andra orsaken anses vara att HD har slagit fast möjligheten för målsägande att återfå sina pengar, det vill säga öppnat upp för talan om bättre rätt till bankmedel när målsägandens kontomedel finns på den misstänkta bankkonto.¹⁸³ I rättspromemorian av UC anförs att det saknas vägledning om vad som gäller eftersom de omständigheterna som gällde i NJA 2009 s. 500 inte är tillämpbara för många av de fall som aktualiseras vid penningtvättsbrott. UC menar att det finns behov av att pröva frågan om bättre rätt till sammanblandade kontomedel i domstol.¹⁸⁴

Enligt UC:s bedömning bör bättre rätt till identifierbart surrogat föreligga under vissa omständigheter såsom när gärningsmannens kontobehållning utgör ett försumbart belopp i relation till överföringen från målsägandens kontomedel eller då kontobehållningen består av väldigt låga belopp. Denna bedömning grundas i vad Justitierådet Stefan Lindskog tillade för egen del i NJA 2009 s. 500, vad gäller redogörelse för ytterligare förutsättningar för surrogation. UC:s bedömning om målsägandes bättre rätt till ett belopp ur sammanblandade medel är för uppsatsens typ av fall är oklart och att de önskar att detta prövas för att utreda under vilka ytterligare omständigheter principerna i NJA 2009 s. 500 kan tillämpas.¹⁸⁵

5.3 ... talan om skadeståndsansättning

5.3.1 Rätt till skadeståndsansättning

Den kan förekomma fall där brottsoffret för talan om skadestånd i mål om penningtvättsbrott. Det kan även förekomma fall där yrkande om skadestånd

---

¹⁸³ JK (2019a).

¹⁸⁴ UC (2020) s. 67-68.

¹⁸⁵ UC (2020) s. 64-65.

utgör andrahandsyrkande och yrkande om bättre rätt utgör förstahandsyrkande. Enligt 1 kap. 8 § BrB kan brott leda till påföljd, beslut om förverkande av egendom, beslut om företagsbrott, medföra skyldighet att betala skadestånd eller någon annan särskild rättsverkan.¹⁸⁶ Som huvudregel kan endast ersättning för ekonomisk skada lämnas. Det kan dock finnas svårigheter att särskilja de olika typerna av skadestånd.¹⁸⁷ Brottsoffrets intresse av att få upprättelse genom skadeståndersättning motiverar behovet av att utreda under vilka förutsättningar brottsoffrets kontomedel, som varit föremål för penningtvättsbrott, kan ersättas genom skadeståndsregleringen. För att säkra brottsoffrets eventuella rätt till skadeståndersättning kan rätten förordna om kvarstad, se 4.2.

I skadeståndslagen är lagen kortfattad men motiven omfattande. Innebörden av begrepp förväntas hämtas från andra rättskällor. Dock har rättspraxis stor betydelse inom skadeståndsrätten.¹⁸⁸ Skadeståndsrätten innefattar olika typer av skadestånd vilka grundas i ren förmögenhetsskada, kränkning, person- eller sakskada, se 2 kap. 1-3 § § skadeståndslagen¹⁸⁹ (SkL). I 2 kap. 1 § SkL anges att den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada ska ersätta skadan. Det är inte aktuellt gällande penningtvättsbrott eftersom det inte är frågan om att sjukvårdskostnader, inkomstförlust, sveda och värk eller bestående men uppstår till följd av ett penningtvättsbrott.¹⁹⁰

Det har inte ansetts motiverat att införa kränkningersättning för förmögenhetsbrott av olika slag, såsom penningtvättsbrott, eftersom det avser brott mot allmänheten. För att ålägga någon skadeståndsansvar för en kränkning ska det vara frågan om att denne allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära, enligt 2 kap. 3 § SkL. Paragrafens uppräknings anger typen av brott som riktar sig mot personer. Regleringen tar sikte på exempelvis vålds- och sexualbrott,

---

¹⁸⁶ Ågren (2018) s. 22.

¹⁸⁷ Prop. 2000/01:68 s. 17.

¹⁸⁸ Kleineman (2018) s. 22.

¹⁸⁹ SFS 1972:207.

¹⁹⁰ Se 5 kap. 1-5 §§ SkL för specificering av vilken typ av skada som kan föranleda skadeståndsansvar för personskada.

men också exempelvis brott som innebär inskränkt rörelse- och handlingsfrihet, såsom människorov, hemfridsbrott och ofredande.¹⁹¹ Brott mot personers egendom, såsom förmögenhetsbrott, är typiskt sett inte ersättningsgrundande. Ett undantag till detta kan enligt HD vara kränkning i anledning av bostadsinbrott. I fallet bedömdes inbrottet som ett särskilt omfattande angrepp mot personernas frid och privatliv.¹⁹²

Ren förmögenhetsskada innebär ekonomisk skada utan samband med person- eller sakskada enligt 1 kap. 2 § SkL. Enligt 2 kap. 2 § SkL ska den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott ersätta skadan. Skadeståndstypen åsyftar dels skada på en persons ekonomiska ställning eller förvärvsverksamhet i allmänhet, dels skada på andra ekonomiska rättigheter än de som avser en bestämd sak. Som exempel på brott som medför endast ren förmögenhetsskada kan bedrägeri och förskingring nämnas.¹⁹³

5.3.2 Ren förmögenhetsskada

Penningtvättsbrott kan begås på olika sätt.¹⁹⁴ Därför kan inte frågan om skadeståndsansvar besvaras generellt.¹⁹⁵ Det som är klart är däremot att den som vållar någon ren förmögenhetsskada, ska ersätta skadan förutsatt att kriminaliseringen faktiskt syftar till att skydda den enskilda mot skadan. Skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada grundas i brott. Penningtvättsbrottet utgör alltså grunden för skadeståndsansvar i enlighet med praxis och 2 kap. 2 § SkL.¹⁹⁶ Gällande rätten till skadestånd på grund av förmögenhetsbrott förutsätts, enligt NJA 2014 s. 473, att en skada har uppstått till följd av brottet. Huruvida skadan har förverkligats och därmed grundar skadeståndsansvar, blir därför en bevisfråga.¹⁹⁷

---

¹⁹¹ Bengtsson, Strömbäck, Nordstedts Juridik, Juno Version: 6B, kommentar till 2 kap. 3 § SkL.

¹⁹² Friberg (2011) s. 343-344, NJA 2011 s. 3 p. 3 och 6.

¹⁹³ Conradi (1986), s. 173.

¹⁹⁴ NJA 2017 s. 1053 p. 10.

¹⁹⁵ NJA 2017 s. 1053 p. 24.

¹⁹⁶ NJA 2020 s. 344 p. 25 med hänvisning till prop. 1972:5 s. 159 f. och NJA 2017 s. 1053 p. 10 och 12.

¹⁹⁷ NJA 2014 s. 473 p. 11.

Den som företar en penningtvättsgärning kan enligt praxis, som kommer att presenteras, bedömas som skadeståndsansvarig för brottsoffrets rena förmögenhetsskada. Grunden för skadeståndsansvar har en stark anknytning till sakrätten enligt nuvarande praxis.¹⁹⁸

Skadeståndsansvar för penningtvättaren kan grundas i att penningtvättsbrottet bidrar till eller orsakar att brottsoffret förlorar sin äganderätt och därmed vindikationsrätt till kontomedel denne avhänts genom förbrottet. Det ligger i ett av kriminaliseringens skyddsändamål, det vill säga enskildas rätt till skydd för egendom.¹⁹⁹ Penningtvättaren vållar då en ren förmögenhetsskada genom brott vilket kan grunda skadeståndsansvar enligt 2 kap. 2 § SkL.²⁰⁰ Detta kan vara fallet då transaktionen från brottsoffrets konto direkt mottas av penningtvättaren. Det bör även kunna vara fallet då äganderätten består fram tills att penningtvättaren mottar kontomedel. Den sakrättsliga bedömningen om äganderätt har därför betydelse för bedömningen av skadeståndsansvar.

Skadeståndsansvaret kan också, enligt praxis, bestå i att gärningsmannen ska svara för de ekonomiska verkningarna av förbrottet för fall då brottsoffrets äganderätt och därmed vindikationsrätt förlorats redan innan penningtvättsbrottet begås och penningtvättarens åtgärd påtagligt har minskat möjligheterna brottsoffret att få uppkommen skada reparerad.²⁰¹

HD anför i avgörandet från 2017 att kontomedlens identifierbarhet ofta upphör närmast omgående efter förbrottet, såsom att ett bedrägeribrott fullbordas när kontomedel överförs till ett konto vars behållning eller kontorörelse innebär att brottsoffrets medel inte längre är identifierbara. Äganderätten har då övergått till en fordringsrätt och brottsoffret kan inte

---

¹⁹⁸ Se avsnitt 6.2.

¹⁹⁹ Prop. 2013/14:121 s. 49, NJA 2017 s. 1053 p. 9.

²⁰⁰ NJA 2017 s. 1053 p. 10, 12, 22, 25-26 och NJA 2020 s. 344 p. 25 med hänvisning till prop. 1972:5 s. 159 f.

²⁰¹ NJA 2017 s. 1053 p. 26.

längre göra ägandeanspråk på pengarna utan kan istället rikta ett skadeståndsanspråk mot gärningsmannen.²⁰²

Liksom konstaterat i avsnitt 5.2 kategoriseras kontomedel efter en transaktion som surrogat. I avgörandet anför HD att det inte krävs ett sådant nära samband mellan medlen för att ett penningtvättsbrott ska vara för handen som det krävs för att egendom ska anses utgöra ett surrogat.²⁰³ Förlorad äganderätt hindrar därför inte att ett efterföljande penningtvättsbrott företas gällande kontomedel vars identifierbarhet gått förlorad.²⁰⁴ Det är enligt följande uttalande av HD som möjligheten att ålägga penningtvättaren skadeståndsansvar för de fall brottsoffrets vindikationsrätt gått förlorad öppnas upp.

”Det måste anses ligga i linje med kriminaliseringens skyddsändamål (se p. 9) att den som påtagligt minskar möjligheterna för den brottsutsatte att få uppkommen skada reparerad har att svara skadeståndsrättsligt för de ekonomiska verkningarna av förbrottet.”²⁰⁵

Med lagstiftningens skyddsändamål åsyftas enskildas rätt till skydd för egendom.²⁰⁶ Detta kan vara fallet om den som företar penningtvättsbrottet tar emot medel och därefter tar ut dem eller överför dem till ett annat konto, vilket leder till att pengarna inte längre kan följas. Andra typer av fall tas inte upp till prövning.²⁰⁷

I avgörandet från 2020 gjordes även en bedömning om skadeståndsansvar grundat i penningtvättsbrott. I fallet är en bank målsägandepart. Detta är inte optimalt beaktat att uppsatsen avser brottsoffer såsom privatpersoner. Däremot finns inte speciellt många avgöranden om skadeståndsfrågan och jag

---

²⁰² NJA 2017 s. 1053 p. 23.

²⁰³ Se avsnitt 6.2 om surrogation.

²⁰⁴ NJA 2017 s. 1053 p. 23.

²⁰⁵ NJA 2017 s. 1053 p. 26.

²⁰⁶ Prop. 2013/14:121 s. 49, NJA 2017 s. 1053 p. 9.

²⁰⁷ NJA 2017 s. 1053 p. 25-26.

menar att avgörandet tar upp relevanta delar som även är applicerbara på uppsatsens typ av fall.²⁰⁸

En av de tilltalade ansågs ansvarig för penningtvättsförseelse för att genom sina konton ha mottagit pengar som härrörde från bedrägeribrott. I fallet har en bank (målsäganden) förlorat rådigheten av sina pengar till följd av att gärningsmannen tagit emot betalningen. Gärningsmannen har inte åtalats för medhjälp till förbrottet och döms inte för att överfört pengarna till andra efter mottagandet. HD gjorde med bakgrund av detta bedömningen att målsägandes möjlighet att få tillbaka pengarna inte har försämrats genom det brott som gärningsmannen dömdes till ansvar för och att gärningsmannen därför inte åläggs skadeståndsansvar gentemot målsäganden.²⁰⁹

Att blott exempelvis upplåta ett konto eller motta pengar grundar således inte skadeståndsansvar enligt både NJA 2020 344 och NJA 2017 s. 1053. Det krävs således att gärningsmannen vidtar åtgärder såsom överföring till andra konto eller gör uttag, så att medlen inte längre kan spåras alternativt att medlen sammanblandas med andra medel vid eller efter mottagandet, och därför inte längre kan vindiceras.²¹⁰

I ett avgörande från 2020 har justitierådet Kerstin Calissendorff en skiljaktig mening gällande skadeståndstalan och framförallt grunderna för skadeståndsansvar. Av reservationen framgår att man kan åberopa omständigheter utöver gärningsbeskrivningen till stöd för talan om skadeståndsansvar på grund av brott. Calissendorff menar vidare att det i fallet var ostridigt att gärningsmannen fört pengar vidare till andra konto efter att ha mottagit målsägandes insättningar. Detta har på ett påtagligt sätt försvårat målsägandes möjlighet att reparera skada och leder således till skadeståndsansvar.²¹¹

---

²⁰⁸ NJA 2020 s. 344.

²⁰⁹ NJA 2020 s. 344 p. 44-45.

²¹⁰ Stämmer överens med UCs bedömning, se UC (2020) s. 71.

²¹¹ NJA 2020 s. 344 Bilaga 1 s. 1.

Detta tyder på att det inte finns en helt samstämmig bild i frågan om hur åtalet ska utformas för att säkra brottsoffrets enskilda anspråk om skadestånd. Det kan därför vara nödvändigt att i vissa fall inkludera omständigheter i talan om penningtvättsbrott som går utöver den brottsliga gärningen eller inkludera omständigheter som i och för sig grundar ansvar för brott men inte är nödvändiga för fällande dom när andra omständigheter är tillräckliga. Rent praktiskt handlar det alltså om att inkludera även skadestandsgrundande omständigheter i åtalets gärningsbeskrivning. Detta för att brottsoffrets talan om enskilda anspråk, det vill säga yrkande om skadestandsansvar, grundas i talan om den brottsliga gärningen.

I JK:s beslut, som tidigare refererats till, pekar JK som sagt på två huvudorsaker till oklarheter kring rättstillämpningen. Den ena orsaken handlar om bättre rätt och presenterades av den anledningen i avsnitt 5.2. Den andra orsaken är att lagstiftaren inte förutsåg att penningtvättsbrottsbestämmelsen kunde innebära skadestandsansvar.²¹² Enligt NJA 2017 s. 1053 kan skadestandsansvar föreligga i vissa fall och det har sedan dess uppstått spörsmål kring när skadestånd kan dömas ut, vilka åtgärder som kan användas för att säkra målsägandens skadestandsanspråk och om ett sådant anspråk kan ha företräde framför statens intresse av förverkande.

Uttalandet från UC tyder däremot på att yrkande om förverkande enligt avsnitt 5.1 om förverkande, har en lägre prioritet än målsägandens anspråk.²¹³ Om detta är något som praktiskt efterföljs av Åklagarmyndigheten, framgår inte. Enligt avgörandet från 2017 finns dock reglering som sista utväg. Om medlen finns kvar på gärningsmannens konto och förverkande sker bör staten enligt 36 kap. 17§ BrB överta brottsoffrets ersättningsanspråk intill det förverkade beloppet.²¹⁴

---

²¹² JK (2019a).

²¹³ UC (2020) s. 61.

²¹⁴ NJA 2017 s. 1053 p. 25.

5.3.3 Jämkning av skadestånd

Vid talan om skadeståndsersättning för ren förmögenhetsskada kan gärningsmannen yrka på jämkning på grund av medvållande enligt 6 kap. 1-2 §§ SkL. Att ett av rätten godtaget skadeståndsanspråk jämkas ligger inte i brottsoffrets intresse, eftersom det innebär en lägre ersättning. Det är därför av betydelse att kortfattat presentera de jämningsregler som kan aktualiseras.

Skadestånd med anledning av ren förmögenhetsskada kan enligt NJA 1989 s. 796 och 6 kap. 1 § 2 st. SkL jämkas om den skadelidande genom vållande medverkat till skadan. I tredje stycket samma paragraf ska jämkning ske efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande av respektive part och omständigheter i övrigt. Bedömningen som presenteras i domskälen är att för de fall där en avtalspart drabbats av ekonomisk förlust till följd av brottsligt handlande, bör inte medvållande ligga till grund för jämkning av skadeståndet förutom om den skadelidande på ett påtagligt sätt åsidosatt normala aktsamhetskrav.²¹⁵

Av 6 kap. 2 § SkL framgår att skadestånd kan jämkas med hänsyn till om det är oskäligt, beaktat den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden. Andra faktorer som kan beaktas är vad som är skäligt, en skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter.

I ett avgörande från 2018 angående penningtvättsbrott anför HD att jämningsreglerna ska användas med stor återhållsamhet för de fall då skada har vållats genom uppsåtligt brott.²¹⁶ Med bakgrund av detta ter sig jämningsreglerna oklara i de fall då gärningsmannen har varit oaktsam och därmed dömts till penningtvättsförseelse.

---

²¹⁵ NJA 1989 s. 795.

²¹⁶ NJA 2018 s. 1010 III p. 31-32.

6 Talan i brottmål eller separat civilrättslig talan

Brottsoffret vid uppsatsens typ av fall bör betecknas som målsägande enligt 20 kap. 8 § 4 st. RB. För brott mot allmänheten är det dock inte alltid klart att det finns en målsägande. Ett av rekvisiten i 20 kap. 8 § 4 st. RB, ”mot vilken brott är begånget”, tillämpas dock ofta extensivt. Brottsoffret kan vidare anses som bärare av regleringens skyddsintresse och bör därför kunna betecknas som målsägande i uppsatsens typ av fall.²¹⁷ Något som även stödjer detta är att HD i exempelvis NJA 2017 s. 1053 talar om ”målsägande” som den som avhänts egendom genom brott och vars egendom därefter varit föremål för penningtvättsbrott.²¹⁸

Talan om enskilt anspråk som är grundad i brott och riktas mot den åtalade kan enligt 22 kap. 1 § RB föras i brottmålsrättegången. Det innebär i egentlig mening att ett åtalet och tvistemålet, det enskilda anspråket, handläggs i samma rättegång.²¹⁹ Brottsoffret har i brottmålsrättegången möjlighet att såsom målsägandepart, enligt 22 kap. 2 § RB begära att åklagaren för dennes talan om enskilt anspråk. Åklagaren är då skyldig att föra talan grundad i penningtvättsbrott, inklusive att förbereda talan, förutsatt att det ”kan ske utan väsentlig olägenhet och målsägandes anspråk inte är uppenbart obefogat”.²²⁰ Ett enskilt anspråk som kräver större utredning eller är mer invecklad, kan innebära att vägran åklagaren vägrar att föra brottsoffrets talan.²²¹ Om en talan om bättre rätt eller enskilt anspråk om skadestånd inte är möjlig enligt åklagarens bedömning kan det påverka åklagarens upplysningar till målsägande men också åklagarens beslut gällande förutsättningar att företräda målsäganden.²²²

---

²¹⁷ Ekelöf (2015) s. 67-68.

²¹⁸ NJA 2017 s. 1053 p. 14.

²¹⁹ Ekelöf (2015) s. 211.

²²⁰ JK (2019a).

²²¹ Ekelöf (2015) s. 214.

²²² JK (2019a).

Det finns vidare en möjlighet för rätten att enligt 22 kap. 5 § RB avskilja den enskilda talan i brottmålet på grund av att gemensam handläggning skulle innebära väsentliga olägenheter. Detta innebär att frågan istället tas upp i ett särskilt mål enligt reglerna om tvistemål. Brottsoffret kan även välja att föra talan i en civilrättsligt dispositiv tvistemål istället för i brottmålsrättegången, se 13 kap. 4 § RB.²²³ Brottsoffret kan enligt 13 kap. 1 och 2 §§ RB antingen väcka en fastställelse- eller fullgörelsetalan. Med en fastställsetalan beslutas den civilrättsliga frågan om vem som har rätt till egendomen medan en fullgörelsetalan även ger en parten en exekutionstitel vid bifall av talan.²²⁴

Om talan om enskilt anspråk avskiljs eller om brottsoffret väljer att väcka en civilrättslig talan är i båda fallet rättegångsbalkens 10-18 kap. istället tillämpliga. Det finns då ingen företrädare för staten som kan företräda ens talan, likt åklagaren kan i brottmål, och brottsoffret får därmed stå för sina egna ombudskostnader. Brottsoffret riskerar att i en civilrättslig tvist stå för höga kostnader om denne skulle förlora målet eftersom den som förlorar målet enligt 18 kap. 1§ RB ska stå för sina egna och motpartens rättegångskostnader. Genom att föra talan i brottmål kan brottsoffret tillgodogöra sig processekonomiska fördelar såsom att åklagaren för ens talan, och att denne utreder mer än bara det som avser skadeståndsyrkandet. Brottsoffret måste också ställa sig frågan om det är rimligt att väcka en civilrättslig talan utifrån den skadevållandes ekonomiska förhållanden.²²⁵

Fördelen med en separat talan kan dock vara att man inte är bunden till att grunda anspråket i brott, vilket åklagaren är bunden till vid ett åtal.²²⁶ I en civilrättslig tvist är kvarstadsregleringen enligt 15 kap. RB tillämplig.²²⁷ Brottsoffret, eller den sökande parten, kan då yrka om kvarstad avseende viss egendom för talan om både bättre rätt och skadestånd. Det är inte möjligt att

---

²²³ Lindberg (2018) s. 372, 376-377.

²²⁴ UC (2020) s. 15, Nordh (2019b) s. 39.

²²⁵ Ekelöf (2015) s. 211, 213.

²²⁶ Ekelöf (2015) s. 212-213.

²²⁷ Lindberg (2018) s. 368.

i brottmålsrättegången yrka om kvarstad gällande talan om bättre rätt enligt
26 kap. 1 § 1 st. RB.²²⁸

---

²²⁸ Lindberg (2018) s. 372, 376-377.

7 Analys

7.1 Inledning

Det saknades ett brottsofferperspektiv vid införandet av PBL, vilket fått följden att det till viss del råder osäkerhet kring brottsoffrets plats i penningtvättsmål och hur dennes intressen kan tillvaratas. Samtidigt har statistik från Brå pekat på att det är vanligt förekommande med penningtvättsbrott där bedrägeribrott utgör förbrottet.²²⁹ Det bör betyda att det också är vanligt förekommande att det finns personer som har anspråk mot penningtvättaren för de fall bedrägeribrottet inte kan utredas tillfredsställande, jämfört med om det mest hade rört sig om exempelvis undandragandebrott.

Jag menar däremot att brottsoffret beretts utrymme inom penningtvättsbrottsdiskursen. Det har skett genom avgörandet NJA 2017 s. 1053, där HD fastslagit att den, enligt HD:s formulering, ”brottsutsatte” dels kan anses ha bättre rätt till kontomedel som är föremål för penningtvätt och dels kan ha rätt till skadeståndersättning för att denne vållats ren förmögenhetsskada genom brott. Brottsoffrets rätt till skadestånd har vidare förtydligats något genom HDs avgörande NJA 2020 s. 344. Dessa avgöranden har öppnat upp för existensen av ett brottsofferperspektiv för uppsatsens typ av fall men också skapat en efterfrågan om klargörande i praxis eller lag. Det tyder således på att avgörandena har satt igång en förskjutning mot en reglering med ett brottsofferperspektiv, som vid införandet av PBL inte beaktades.

Hur brottsoffrets intresse att återfå sin egendom eller få sin skada reparerad kan tillgodoses, har till viss del utvärderats av bland annat JK och UC. JK ifrågasätter om regleringen är ändamålsenligt utformad och menar att den nuvarande regleringen kan försämra brottsoffrets ställning eftersom den

---

²²⁹ Se avsnitt 1.1.

tillämpas på olika sätt. JK efterfrågar förtydligande av regleringen om förverkande vid penningtvättsbrott, om penningbeslag för att säkra brottsoffrets äganderättsanspråk, om brottsoffret kan ha bättre rätt till sammanblandade kontomedel vid penningtvättsbrott samt om hur intressekonflikten mellan statens intresse av förverkande och brottsoffrets intresse av att nå framgång med talan om bättre rätt eller skadestånd ska hanteras. Det gäller speciellt intressekonflikten mellan anspråk om förverkande och bättre rätt till egendom eftersom det enligt JK inte verkar finnas en lösning om förverkande sker, till skillnad från vid anspråk om förverkande och skadestånd där statens kan över skadeståndsansvaret. UC menar dock att det kan lösas genom att yrkande om förverkande prövas i sista hand. Förklaringen till det oklara rättsläget ska förstås med bakgrund av att lagstiftaren inte beaktat personer med anspråk vid införandet av PBL. JK belyser att det kvarstår ett stort behov av klargörande och förtydliganden genom praxis eller lag.²³⁰

För att besvara uppsatsens frågeställning och för att vidare belysa de områden där förtydligande efterfrågas, kommer jag i tur och ordning att presentera de identifierade brottsofferintressena, de konflikter som uppdagats mellan brottsofferintressen och andra intressen samt vad de förtydligande som efterfrågas av JK och UC skulle kunna innebära för brottsoffrets intressen.

Sammanfattningsvis kan man säga att brottsofferintressen genomsyras av att brottsoffret ska uppleva rättvisa. I huvudsak kommer denna analys att fokusera på de **tre typer** av brottsofferintressen, som presenterades i avsnitt 2. Först kommer brottsoffrets intresse av ett **synliggörande** att presenteras kortfattat. Att den handling som begås gentemot brottsoffret eller som brottsoffret lider skada av är kriminaliserad och att brottsoffrets existens inom penningtvättsbrottsdiskursen synliggörs är grundläggande kriterier för att övriga intressen ska kunna tillvaratas. Den andra typen av intressen rör **erkännande**. Det innefattar dels intressen som att bli bemött med respekt,

---

²³⁰ Se avsnitt 5.1.

blir tagen på allvar, få föra sin talan och får tillgång till information. Dels inkluderas också en möjlighet för brottsoffer att få erkännande genom att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig och att dennes skuld hanteras på ett rättvist sätt. Den tredje typen av intresse rör **återställande eller reparation**, vilket främst handlar om brottsoffrets möjlighet att nå framgång med anspråk om beslut att återfå kontomedel som fråntagits brottsoffret genom brott eller att få den skada brottsoffer drabbats av genom brott reparerad. Detta inkluderar även betydelsen av straffprocessuella tvångsmedel.

En aspekt som ligger utanför denna uppsats omfattning är intressen kring **utredning** av brott såväl som **verkställighet** av beslut om exempelvis hävning eller skadeståndersättning. Eventuella brottsofferintressen som kretsar kring utredning av brott eller verkställighet av domsbeslut ska inte glömmas bort, även om de landar utanför uppsatsens omfång. Jag är medveten om att denna avvägning kan innebära att bilden av brottsoffrets intresse i penningtvättsmål inte blir fullständig, varför vidare studier av frågan uppmuntras. Det som tar avsteg från denna avgränsning är att jag för uppsatsen valt att inkludera straffprocessuella tvångsmedel som är åtgärder som kan fattas även under förundersökningen. Denna avvägning har gjorts eftersom valet av straffprocessuellt tvångsmedel är väldigt nära knutet till brottsoffrets intresse av återställande och reparation av skadan och är en aktuell fråga under rättegången.

7.2 Synliggörande

De grundläggande intressena för ett brottsoffer är att den handling som personen utsätts för är kriminaliserad och att brottsoffret omfattas av lagstiftningens skyddsintresse. Annars kan ingen gärningsman hållas straffrättsligt ansvarig för den företagna handlingen, och gärningsmannen kan inte heller åläggas skadestånd för orsakande av förmögenhetsrättslig skada. Vidare är ett synliggörande av brottsoffrets existens inom penningtvättbrottsdiskursen ett grundläggande kriterium för att övriga

brottsofferintressen ska kunna tillvaratas. Med penningtvättsbrottsdiskursen menar jag vad man talar om och vilka aktörer man talar om när man pratar om penningtvättsbrott. Detta kan exempelvis vara vilka som bereds utrymme i rättslitteraturen, i propositionen och i avgörande från HD. Genom att prata om och ge utrymme åt ett brottsofferperspektiv kan brottsofferintressen medvetet tillvaratas eller avvisas. Utan kriminalisering där brottsoffer synliggörs uteblir möjligheten att tillgodose andra brottsofferintressen.

En invändning som befäster att brottsoffers intressen bör tillvaratas, hör ihop med den straffrättsliga skulden grundad i Burmans resonemang från avsnitt 2.2. Eftersom gärningen inte bara innebär att gärningsmannen brutit mot lagen, utan också har kränkt det intresse lagstiftningen syftar till att värna.²³¹ Med bakgrund av att lagstiftningen skyddsintresse bland annat är enskildas rätt till skydd för egendom och att gärningsmannen kränker det, finns det skäl att beakta brottsofferintressen för att reparera denna kränkning.

Penningtvättsbrottet kategoriseras främst som brott mot allmänheten och brottet tar sikte på att göra egendom som härrör från brott legitim. I propositionen uppges visserligen enskildas rätt till skydd för egendom som ett skyddsintresse. Samtidigt anges syftet med lagstiftningen vara att effektivt bekämpa ekonomisk och organiserad brottslighet genom att beröva brottsvinster och förhindra att de återinvesteras och omsätts i den legala ekonomin. Detta bör enligt min mening inte ses som motstående syften. Även allmänhetens rätt till skydd för egendom anges som skyddsintresse.²³² Jag menar att det statliga skyddsintresset betonas i större utsträckning jämfört med de enskildas. Det genomsyrar även lagens upplägg och innehåll som innefattar bestämmelser om straffansvar för penningtvättsbrott samt reglering om penningbeslag och förverkande utan beaktande om brottsoffers intresse, vilket kommer presenteras närmare i kommande avsnitt.

---

²³¹ Se avsnitt 3.1.

²³² Se avsnitt 3.1.

För uppsatsens typ av fall har brottsoffer däremot genom praxis beretts större utrymme. I NJA 2017 s. 1053 talar HD genomgående om den ”brottsutsatte” som den som lidit skada av penningtvättsbrottet, vilket grundar det ovan sagda. Likt tidigare konstaterat genom Brås rapport, handlar penningtvättsbrott som prövas i rätten ofta om kontomedel som avhärts enskilda privatpersoner genom exempelvis bedrägeri vilket visar på ett behov av en plats för brottsoffer även inom penningtvättsbrottsdiskursen.²³³

7.3 Erkännande

Kategorin erkännande innefattar både intressen som rör deltagande i rättegången och möjligheten för brottsoffer att få erkännande genom att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig, det vill säga att gärningsmannens skuld hanteras på ett rättvist sätt. En förutsättning för att detta ska ske är att de intressen som presenterades under föregående avsnitt uppfylls. Om inte gruppen brottsoffer synliggörs, inkluderas och uppmärksammas i själva kriminaliseringen av en handling, är det som tidigare nämnt svårt att tillgodose brottsoffrets intressen, eftersom brottsoffer då saknar en plats i den rättsliga processen och regleringen.

Brottsoffrets intressen, vilka presenteras i avsnitt 2.2, kan tillgodoses genom att brottsoffret såsom målsägandepart har rätt att delta i processen, att brottsoffret kan företrädas av åklagaren i brottmålsrättegången och exempelvis få information om beslut om och under rättegången samt om dom. Det medför även att andra brottsofferintressen, som att komma till tals, att bli betrodd och att bli hörd kan tillgodoses. Vidare kan även brottsoffrets intresse av att bli tagna på allvar och bli respektfullt bemötta tillmötesgå genom deltagande i rättegången beroende på rättens aktörers bemötande.

Detta bör även kunna tillgodoses för det fall talan förs i ett separat tvistemål, bortsett från möjligheten att företrädas av en åklagare. Detta innebär dock att

---

²³³ Se avsnitt 1.1.

brottsoffret själv måste driva processen eller anlita ett ombud som kan företräda ens talan. Om ett ombud anlitas värnar den dock endast om brottsoffrets intressen till skillnad från åklagaren som har fler intressen att ta hänsyn till. Samtidigt finns det även möjlighet att under en brottmålsrättegång anlita ett ombud om man så önskar. Brottsoffret kan vidare drabbats av stora kostnader om hen förlorar och brottsoffret bör inför väckande av en separat talan överväga om den svarandes ekonomiska förhållanden är så pass goda att verkställighet av ett eventuellt bifall kan ske.²³⁴

Den andra aspekten av kategoriseringen erkännande är brottsoffers intresse av att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig för den brottsliga gärningen. Detta kan i ännu högre utsträckning leda till att brottsoffret känner sig betrod och hörd, jämfört med att bara delta i brottmålsrättegången. Här ska dock uppmärksammas att straffansvaret avser penningtvättsbrottet och inte förbrottet. Brottsoffret har blivit av med egendom genom ett bedrägeri men den frågan är inte den som egentligen prövas i brottmålet, utan ett annat brott, nämligen penningtvättsbrottet. Frågan om huruvida brottsoffers intresse av att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig för förbrottet kan uppfyllas av att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig för penningtvättsbrottet kan besvaras på olika sätt. Det kan tolkas antingen utifrån att intresset handlar om *att* straffansvar slås fast genom dom, eller att det har betydelse *vilken* gärning straffansvaret avser samt *vem* som hålls straffrättsligt ansvarig.

Min slutsats är att det bör vara av intresse för brottsoffret att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig för penningtvättsbrottet eftersom det i sig också innebär ett erkännande av förbrottet genom penningtvättsbrottsregleringens konstruktion. Det beror på att det för straffansvar krävs att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet.²³⁵ Det är däremot inte säkert att intresset tillgodoses fullt ut eftersom gärningsmannen som företagit förbrottet inte hålls straffrättsligt ansvarig.

---

²³⁴ Se kapitel 6.

²³⁵ Se avsnitt 3.2.1.1.

Det är vidare inte bara av intresse att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig för penningtvättsbrottet, det är också av betydelse för brottsoffrets intresse att nå framgång med skadeståndsyrkande eftersom ren förmögenhetsskada ska grunda sig i brott för rätt till ersättning.

Brottsoffrets intresse för att gärningsmannen ska hållas straffrättsligt ansvarig förutsätter att regleringen för straffansvar enligt PBL är förutsebar och tillämpbar. Det gör det även enklare för en åklagare att bereda ett åtal som kan leda till fällande dom och nå framgång med övriga yrkanden. Detta bör vara speciellt viktigt för de fall där åklagaren företräder brottsoffret såsom målsägandepart i rättegången. En utvecklad redogörelse för åklagarens roll kommer att avhandlas under analysens gång.

För egen del har jag behövt inläsning av propositionen, praxis och rättslig litteratur för att förstå regleringen om penningtvättsbrott. Det kan bero på att regleringen kan träffa många typer av fall och därav kan vara besvärlig att begripa. Det menar jag tyder på att det krävs viss kompetens för att förstå och tillämpa regleringen.

Den statistik från Brå som presenterades i avsnitt 1.1, om antalet åtal och hur många av dessa som leder till fällande domar för uppsatsens typ av fall, tyder på att regleringen är både tillämpbar och förutsebar för uppsatsens typ av fall. Med det sagt visar statistiken på antalet fällande domar, men inte vilken typ av penningtvättsbrott straffansvaret avser. Statistiken visar inte heller på regleringens förutsebarhet gällande om snarlika omständigheter leder till olika grader av straffansvar eller enligt olika penningtvättsbrottsbestämmelser. Av Brås statistik framgår inte heller om brottsoffer tillerkänts ersättning eller bättre rätt till de kontomedel denne avhånts.

I övrigt gällande brottsoffrets intresse av att gärningsmannen åläggs straffansvar vill jag även framföra följande angående

penningtvättsbrottsregleringen. Likt tidigare framställt i avsnitt 3.2 föreligger det inte krav på att visa på ett specifikt förbrott för att ett penningtvättsbrott ska anses föreligga, utan det räcker på att visa på konkreta omständigheter som tyder på viss typ av brottslig verksamhet. Denna bevislättning är givetvis fördelaktig för den som vill se ett ökat antal fällande domar, vilket även underlättar brottsoffrets möjlighet att tillerkännas skadeståndsansättning för ren förmögenhetsskada denne vållats genom brott.

Penningtvättsbrottsregleringen visar även på att brottet kan begås på många olika sätt, vilket får anses fördelaktigt för brottsoffrets intresset på så sätt att regleringen tar sikte på många olika typer av fall, inklusive omständigheter där det inte är visat att gärningsmannen har ett penningtvättssyfte.

Regleringen i 6 § 2 st. PBL om penningtvättsförseelse kan efter uttalande av HD i avgörande NJA 2020 s. 545 anses fördelaktig för brottsofferintressen. HDs bedömning av hur 6 § 2 st. penningtvättsbrottslagens subjektiva rekvisit ska förstås är fördelaktig för brottsoffret även om brottsofferintresset i sig inte utgör en grund för deras tolkning. En indirekt eller oavsiktlig konsekvens av uttalandena om att endast oaktsamhet krävs, och inte uppsåt, innebär att det är enklare att fälla en gärningsman och därmed tilldöma skadestånd till brottsoffret. Det kan jämföras med den skiljaktiga som gjorde en stramare tolkning. Den skiljaktiga meningen kan också tyda på att det krävs förtydligande av bestämmelsen från lagstiftarens sida.²³⁶

Huruvida regleringen är förutsebar för andra typer av fall än penningtvättsbrott där brottsoffer avhänts kontomedel genom bedrägeri ligger utanför uppsatsens omfång. Frågor om vad som krävs för att visa att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet kan möjligtvis uppfattas som mer komplex i andra fall.

---

²³⁶ Se avsnitt 3.4.

7.4 Återställande eller reparation

Brottsoffers intressen stannar dock inte vid en fällande dom. Den tredje typen av brottsofferintresse som lyfts i denna uppsats handlar om återställande eller reparation, det vill säga brottsoffrets möjlighet att återfå den egendom som avhänts personen genom brott, alternativt reparation, vilket är brottsoffrets intresse av att tillerkännas ersättning för den skada som uppstått till följd av brott.

Ett brottsoffer kan, liksom redovisat, återfå det belopp som avhänts genom brott på två sätt för uppsatsens typ av fall. Genom bifall av talan om bättre rätt återfår brottsoffret den egendom denne avhänts genom brott alternativt surrogatet som trätt in i den ursprungliga egendomens ställe. Genom bifall av talan om skadestånd tillerkänns brottsoffret ekonomisk ersättning för den skada penningtvättbrottet orsakat alternativt för att penningtvättaren åläggs skadeståndsansvar för de ekonomiska verkningarna av förbrottet. Beslutar rätten däremot om förverkande av den egendom som penningtvättsmålet berör innebär det att den egendom brottsoffret fränhänts tillfaller staten. Då finns en möjlighet att staten tar över skadeståndsansvaret enligt 36 kap. 17 § BrB.²³⁷

Att erkännas ersättning kan enligt Friberg leda till en symbolisk upprättelse eftersom skadeståndsansättning förmedlar att brottsoffret inte gjort fel. Detta kan bidra till återställande av självrespekt och självkänsla. Vidare kan brottsoffret få rättvisa, vilket också är ett brottsofferintresse, genom ekonomisk kompensation.²³⁸ Även om ersättning för ren förmögenhetsskada inte avser kompensation utan reparation, bör den typen av skadeståndsansättning även bidra till en upplevelse av rättvisa. De ovan nämnda intressena bör även kunna översättas till brottsoffrets bättre rätt till egendom, det vill säga att återfå egendomen denne avhänts genom brott för uppsatsens typ av fall. Det beror på att kontomedel till sin art som fungibel

---

²³⁷ Se avsnitt 5.2 och 5.3.2.

²³⁸ Se avsnitt 2.3.

egendom, är ospecifik. Kontomedel anger egentligen endast ett värde av pengar. Att tillerkännas bättre rätt av kontomedel, vare sig det är den ursprungliga eller surrogat, innebär således endast att brottsoffret får tillbaka ett motsvarande värde denne avhänts på samma sätt som vid rätt till skadeståndsansättning.

Att nå framgång med en talan om bättre rätt eller skadestånd motsvarande de kontomedel brottsoffret avhänts, bör vidare ses som en reparation enligt lagstiftningens intresse att skydda enskildas rätt till egendom. Effekten av att tillerkännas skadeståndsansättning eller bättre rätt är därmed i princip densamma för brottsoffret. Huruvida verkställigheten av de olika besluten skiljer sig avhandlas inte i uppsatsen. Det kan dock vara en aspekt som talar för eller emot det ovanstående.

Den faktiska möjligheten till bättre rätt eller skadeståndsansättning genom reparation alternativt återställande beror på omständigheterna i det enskilda fallet och hur rätten tolkas. Det ska inte misstolkas som att lagstiftningen tillgodosett brottsoffret med både hängslen och livrem för att få sin skada reparerad eller egendomen återställd. Brottsoffret kan under omständigheter antingen anses ha bättre rätt till kontomedel eller rätt till skadeståndsansättning. Yrkandena är alternativa. Det är därför inte en fråga om huruvida brottsoffret föredrar att föra talan om det ena eller det andra, utan omständigheterna i det enskilda fallet som avgör om brottsoffret har bättre rätt, om skada uppstått eller om brottsoffret får klara sig utan reparation eller återställande genom en rättsprocess.

Skadeståndstalan är däremot beroende av den sakrättsliga regleringen eftersom äganderätten och därmed vindikationsrätten till egendomen måste ha gått förlorad och ha övergått till en fordringsrätt för att en skada ska anses uppstå. Av praxis, som tidigare redovisats i avsnitt 5.2 och 5.3.2, framgår att det finns viss ledning för när brottsoffret kan nå framgång med en talan med bättre rätt respektive skadestånd. Att det kvarstår frågetecken om under vilka förutsättningar brottsoffret kan anses ha bättre rätt till sammanblandade

kontomedel och vad HD menar med ett ”tomt” konto vid bättre rätt till surrogat, kan inte ses som fördelaktigt för brottsoffer med anspråk. Det gäller oavsett om anspråket avser bättre rätt eller skadestånd.

En aspekt som kan förhindra att brottsoffrets intresse av att återfå sina kontomedel alternativt att få sin skada reparerad, är konflikten mellan brottsoffers anspråk och statens anspråk om förverkande. Anspråk om skadestånd har lyckats lösas genom att staten kan överta skadeståndsansvaret. Dock kvarstår efterfrågan på förtydligande. Vad gäller anspråk om bättre rätt verkar frågan lämnas obesvarad på ett teoretiskt plan men UC har förmedlat att det praktiskt går att lösa genom att förverkandeyrkandet prövas i sista hand. Även gällande detta önskas förtydligande så att den abstrakta regleringen blir konform med verkliga fall.²³⁹

Det är en komplex reglering och det kan därför inte förväntas att brottsoffret har kunskap om regleringen. Eftersom brottsoffret för denna typen av fall inte har rätt till målsägandebiträde finns inte heller möjlighet för brottsoffret att ett målsägandebiträde endast deltar i rättegången för att värna om brottsoffrets intressen. Det är därför av vikt att åklagaren även kan föra brottsoffrets talan om enskilt anspråk på rätt sätt och inte riskerar att brottsoffrets anspråk hamnar mellan stolarna.

En möjlig fallgrop i dessa sammanhang kan vara om åklagaren exempelvis väljer att inte inkludera skadeståndsgrundande omständigheter i brottsbeskrivningen för åtalet om penningtvättbrott. Detta kan leda till att brottsoffrets intresse att få sin skada reparerad inte tillgodoses, likt utfallet i NJA 2020 s. 344. Även om det i fallet var en skiljaktig mening om detta, får slutsatsen dras utifrån vad majoriteten i HD beslutat. Det är därför av vikt att åklagarens åtal framför en både ansvars- och skadeståndsgrundande gärningsbeskrivning. Det finns annars en hög risk med bakgrund av avgörandet, att brottsoffret mister sin rätt till skadeståndersättning på grund

---

²³⁹ Se avsnitt 5.1. I avsnitt 7.4 förs ytterligare resonemang om intressekonflikten.

av att det brottet gärningsmannen åläggs som straffrättsligt ansvarig för inte grundar skadeståndsansvar.

Detsamma gäller om brottsoffret eller åklagaren å brottsoffrets vägnar, väljer att inte yrka på bättre rätt till egendom. För de fall äganderätten och därmed vindikationsrätten anses bibehållen eller ha övergått till surrogat efter transaktion, har ingen ren förmögenhetsskada uppstått. Brottsoffret kommer inte tillerkännas skadeståndersättning för de fallen. Detta utgör exempel på vikten av att den åklagare som för åtalet har kunskap om förutsättningarna för att föra brottsoffrets talan.

Ett möjligt motstående intresse till brottsoffrets intresse kan vara statens processekonomiska intresse. Det innebär att brottsoffrets intresse av att återfå sin egendom eller få sin skada reparerad får stå tillbaka till förmån för att åklagaren inte har utrymme att föra talan på ett sådant sätt som tillgodoser brottsoffrets intresse på grund av brist på resurser eller tid. Om en allt för komplex och krävande utredning krävs för att åklagaren ska företräda brottsoffrets enskilda anspråk, kan åklagaren vägra att föra brottsoffrets talan.

Vad gäller jämningsreglerna som kan leda till en lägre tillerkänd skadeståndersättning, är HD:s uttalande om en återhållsam tillämpning av bestämmelserna fördelaktig för brottsoffret.²⁴⁰

Liksom tidigare konstaterat har inte brottsoffrets anspråk beaktats vid införandet av PBL. Möjligheten att säkra brottsoffrets bättre rätt till egendom genom penningbeslag är i dagens rättsläge oklar. Rättsläget innebär att brottsoffrets intresse att återfå sin egendom inte tillgodoses i den utsträckning som hade kunnat vara möjligt om det vore klart att penningbeslag kunde användas i syfte att säkra brottsoffrets bättre rätt till kontomedel.²⁴¹ Däremot kan kvarstad användas och förbättra brottsoffrets möjligheter att få sin skada reparerad. Genom att exempelvis yrka på kvarstad under

---

²⁴⁰ Se avsnitt 5.3.3.

²⁴¹ Se avsnitt 4.1.

brottmålsrättegången förbättras brottsoffrets möjligheter att få sin skada reparerad i verkställighetsfasen, för de fall skadeståndsyrkandet godkänns av rätten. Kvarstadsinstitutet kan vidare användas för att säkra både bättre rätt till egendom och skadeståndsansättning i ett civilrättsligt tvistemål.²⁴² Utifrån ett brottsofferperspektiv innebär detta att regleringen i RB tillgodoser brottsoffers intresse av att få sin skada reparerad.

Det kan för denna typen av brott inte utdömas rätt till kränkingsersättning. Det är endast möjligt för ett brottsoffer i penningtvättsmål att återfå samma summa som avhänts genom brott som tidigare redogjorts för. Däremot menar jag att det vore intressant att kort lyfta aspekter av kränkingsersättningen för att lyfta brottsoffers intresse att få rättvisa genom att få ekonomisk kompensation.²⁴³ Redogörelsen handlar om att lyfta aspekter som kan tala för och emot möjligheten till kränkingsersättning för penningtvättsbrott.

I förarbetet till PBL anges att ett av kriminaliseringen skyddsintresse är enskildas rätt till skydd för egendom. Detta bör förstås som att regleringen syftar till att trygga den enskildas rätt till egendom. Samtidigt kategoriseras brottet huvudsakligen som ett brott mot det allmänna. Frågan är då om det kan finnas grund att hävda att brottsoffret utsätts för en allvarlig kränkning genom brott som innefattar angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära. Skadestånd för kränkning grundad i brott avser att kompensera den skadelidande för olika känslor, såsom rädsla, förnedring och skam, som personen lidit på grund av det brottsliga angreppet mot dennes person, frihet, frid eller ära.

Att olovligen disponera över annans egendom anses alltså inte som ett brott som innefattar angrepp mot exempelvis någons frid eller frihet, i lagens mening. Däremot kan i skadeståndsrättslig mening exempelvis ett hemfridsbrott eller inbrott enligt praxis i vissa fall innebära ett angrepp mot

---

²⁴² Se avsnitt 4.2 och kapitel 6.

²⁴³ Se avsnitt 2.3 och 5.3.1 gällande resterande del av detta avsnitt.

någons frid och privatliv och kan därav grunda rätt till kränkingsersättning. Det kan således anses utgöra en allvarlig kränkning.

Friberg menar att bedömningen om kränkingsersättning bör bedömas utifrån hur den skadelidande upplevt kränkningen. För att avgöra om någon blivit kränkt kan flera parametrar, såsom hur brottet har förövats, beaktas. Frågan är då om ett brottsoffer aldrig kan känna rädsla över att en gärningsman olovligen disponerat över ens kontomedel så att skada uppstått eller har försvårat möjligheten för brottsoffret att få sina pengar tillbaka?

Genom praxis har HD fastslagit att det under vissa omständigheter anses kränkande att gärningsmannen olovligen tar sig in i ens hem mm. men inte att någon olovligen disponerar över ens pengar. Innefattar inte exempelvis begreppet frihet för de flesta en rätt att förfoga över sin egendom, inkluderat sina kontomedel, på det sätt man önskar? Kan man argumentera för att det finns en "ekonomisk frihet" i skadeståndsrättslig mening? Det verkar i vart fall inte så enligt nuvarande praxis.

Jag menar att det kan gå att argumentera för att det innebär ett angrepp mot ett brottsoffrets ekonomiska rörlighet, och därmed rörelse- och handlingsfrihet, att under en period inte kunna hantera sina egna pengar, även om de så småningom återfås genom bättre rätt till sina kontomedel eller dess surrogat alternativt att skadan som uppstått repareras genom skadeståndersättning. Detta bör i synnerhet kunna innebära en inskränkning av brottsoffrets rörelse- och handlingsfrihet för de fall det rör sig om större belopp. Innan förhållandet repareras eller återställs, menar jag att brottsoffret bör kunna känna en oerhörd rädsla över att inte kunna disponera över ens pengar eller framförallt veta om denne kommer få tillbaka pengarna. Att detta argument inte erkänns i lag pekar på att det finns skillnad i synen på brottsoffer som drabbats av penningtvättsbrott och brottsoffer som drabbats av exempelvis hemfridsbrott. Det vore intressant att vidare fördjupa sig i detta ämne och även jämföra med andra typer av brott.

7.5 Intressekonflikter

Brottsoffers intressen i penningtvättsmål har studerats i detalj i denna uppsats, medan andra parter intressen inte har studerats. Trots detta har flera intressekonflikter identifierats genom studier av brottsoffers intressen. Några av dessa kommer att belysas nedan, men det förefaller sannolikt att flera likartade konflikter uppdagas om andra parter intressen också genomgås i detalj. Det ligger utanför denna uppsats omfattning, men för att bilda sig en helhetsuppfattning i frågor om penningtvättsmål kan vidare studier om även statens och gärningsmannens intressen vara givande.

Den första intressekonflikten som aktualiseras uppstår redan i lagstiftningen kring penningtvätt. PBL innefattar kriminalisering av penningtvättsbrott, samt penningbeslag och förverkande. Det kan ses som en signal på att lagstiftningen syftar till att hålla gärningsmän ansvariga för penningtvättsbrott och att penningbeslag kan användas säkra framtida förverkande, som då innebär att egendomen tillkommer staten. Detta samstämmer med kriminaliseringens syfte att förhindra organiserad och ekonomisk brottslighet, det vill säga det statliga intresset. Samtidigt framgår det av propositionen att lagstiftningen också syftar till att enskildas rätt till egendom.²⁴⁴

Betraktar vi istället på vad praxis har resulterat i, kan man se tendenser på att HD skapat ett utrymme för brottsoffret, vilket överensstämmer med lagstiftningens skyddsintresse att värna om enskildas rätt till egendom. Denna intressekonflikt ställs på sin spets i rätten, när statens intresse av att egendom som härrör från penningtvätt och organiserad brottslighet förverkas hamnar i konflikt med brottsoffrets anspråk.²⁴⁵ Det uppstår således en konflikt mellan tre parter, gärningsmannen, brottsoffret och staten. Det kan då inte ses som en privat konflikt mellan två aktörer som staten åtar sig att lösa, vilket Friberg lyfter som skadeståndsrättens funktion.²⁴⁶

---

²⁴⁴ Se avsnitt 3.2 och 5.1.

²⁴⁵ Se avsnitt 7.4.

²⁴⁶ Se avsnitt 2.3.

Till skillnad från att talan om bättre rätt och skadestånd ses som två alternativa förverkande, finns ingen uttalad prioriteringsordning vid yrkande av förverkande i relation till yrkande om bättre rätt och/eller skadestånd. Vid de fall då förverkande sker ställer sig statens intresse av att tillgodogöra sig brottsutbytet för att minska incitamentet att begå brott framför statens andra intresse av att trygga brottsoffret genom kriminalisering och möjlighet till reparation genom ersättning vid skada.²⁴⁷ Den senare hade i egentlig mening även kunnat uppnå samma syfte. Både intressena är visserligen erkända genom syftet med kriminaliseringen. Men att endast förverka egendomen och inte reparera brottsoffrets skada, kan knappast anses lösa konflikten.²⁴⁸ Eftersom rättsverkan förverkande är av en annan art, är det dock förståeligt varför konflikten uppstår och behöver lösas.

Ytterligare en möjlig intressekonflikt kan vara att åklagaren såsom företrädare för staten lägger sitt fokus på att lagföra den tilltalade och inte också bereder tid och utrymme för brottsoffret. Hur detta ter sig i praktiken ligger utanför denna uppsats omfattning. En förutsättning för att uppfylla brottsoffrets intresse av att få ekonomisk ersättning för den skada brottsoffret lidit eller att nå framgång med en talan om bättre rätt, är att åklagaren vet hur regleringen tillämpas i det enskilda fallet. Det är av vikt dels för att nå framgång med åtalet och få gärningsmannen lagförd och dels för att brottsoffrets yrkande om skadestånd eller bättre rätt ska godtas av rätten. Exempel har redogjorts för tidigare i analysen.

Åklagaren kan även bidra till att tillgodose brottsofferintresse av att brottsoffret blir respektfullt bemött, känner sig trodd och hörd samt att brottsoffret får information. Det kan potentiellt bestå i att åklagaren exempelvis tar sig tid att bemöta de anspråk brottsoffret har och förklarar hur målet rättsligt ska förstås. Ett exempel kan vara att brottsoffret söker ersättning för kränkingsersättning. Eftersom denna typen av brottslighet inte

---

²⁴⁷ Se avsnitt 3.2.

²⁴⁸ Se avsnitt 2.3.

berättigar ersättning för det, bör åklagaren förklara detta för brottsoffret och ge brottsoffret förutsättningar för att delta i rättegången. Åklagarens roll bör därför ses som betydande för att brottsoffrets intressen tillgodoses.

Detta kan jämföras med fall där brottsoffer har rätt till målsägandebiträde. Målsägandebiträdet är då dedikerad till att arbeta med brottsofferintressen och åklagaren företräder då endast staten och arbetar med att nå framgång med åtalet. Det får därför antas föreligga större risk för en intressekollision och att brottsoffrets intresse inte tillvaratas i den här typen av fall jämfört med mål där brottsoffret har rätt till ett målsägandebiträde. Detta beror på att åklagaren sitter på två stolar, både som företrädare för staten och som företrädare för brottsoffrets enskilda anspråk.

Som Friberg uppmärksammat kan tvistemålet hamna sekundärt i relation till brottmålet, eller påverkas av brottsmålsdelen.²⁴⁹ Att brottsofferintressen inte tas tillvara kan potentiellt också bero på exempelvis okunskap eller bli en följd av att åklagaren inte har medel eller tid av processekonomiska skäl. Här ska dock understrykas att Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum arbetar med att upprätta styrdokument för att hjälpa åklagarna att både nå framgång med åtalet och att föra brottsoffrets talan på bästa sätt.

7.6 Rättsutveckling

I analysen har jag bland annat pekat på att regleringen om penningtvättsbrott för uppsatsens typ av fall är ett område i förändring. Detta med bakgrund av att lagstiftaren inte beaktat brottsoffer, eller personer med anspråk, vid införandet av PBL. Det förefaller därför som en möjlighet att ytterligare förändringar eller förtydligande kommer att bli verklighet. Vad sådana förändringar eller förtydligande kommer att innebära för brottsoffer och för beaktandet av ett brottsofferperspektiv går inte att slå fast på förhand.

---

²⁴⁹ Se avsnitt 2.3.

Att genom lagstiftning eller praxis skapa förtydligande bör i grunden ses som fördelaktigt för brottsoffer med bakgrund av att regleringen då blir förutsebar och kan öka eller begränsa möjligheterna för brottsoffer att få sina intressen tillgodosedde. Det bör i vart fall ökar sannolikheten för att i princip samma omständigheter bedöms på samma sätt. Detta bör vara av vikt då JK pekade på att nuvarande regleringen kan försämra brottsoffrets ställning eftersom den tillämpas på olika sätt.²⁵⁰ Exempelvis har HD i NJA 2017 s. 1053 uttalat att penningtvättaren kan ansvara för de ekonomiska verkningarna av förbrottet för de fall denne ”påtagligt minskar” möjligheterna för brottsoffrets få uppkommen skada reparerad. Genom ett förtydligande om ”påtagligt minskat” även kan avse andra typer av åtgärder, kan brottsoffrets möjligheter att få sin skada reparerad öka. Ett annat exempel på vad som behöver förtydligas för att tillgodose brottsoffrets intresse är vad som menas med ett ”tomt” konto gällande uttalandet om brottsoffret kan ha rätt att vindicera surrogat genom talan om bättre rätt.²⁵¹

Om rättsutvecklingen skulle leda till att penningbeslag även kan användas för att säkra brottsoffrets bättre rätt, skulle detta kunna bidra till ökade möjligheter för brottsoffer att återfå sin egendom. Det kan ha betydelse både för verkställighetsfasen men också för att tidigt under utredningen säkra egendomen och därmed förhindra att gärningsmannen för kontomedel vidare alternativt tar ut pengarna, så att de inte längre kan följas.

På samma spår efterfrågas även ett förtydligande om huruvida brottsoffret kan nå framgång med äganderättsanspråk för sammanblandade kontomedel enligt principer från avgörande NJA 2009 s. 500. Om principerna anses tillämpbara för fall om penningtvätt brott kan frågan om vilket anspråk brottsoffret ska framställa blir snårigare och åklagarens bedömning blir mer betydande. Om bedömningen av de civilrättsliga anspråken inte kan ske utan väsentlig olägenhet kan åklagaren vägra att föra brottsoffrets talan, vilket inte kan ses som fördelaktigt för brottsoffret. Det kan också innebära att det blir

---

²⁵⁰ Se avsnitt 5.1.

²⁵¹ Se avsnitt 5.2.

en tydligare gränsdragning och att yrkande om bättre rätt används i större utsträckning. Det tillsammans med en möjlighet att säkra kontomedel genom bättre rätt borde innebära en större möjlighet för brottsoffret att faktiskt återfå sin egendom jämfört med om skadestånd utdöms, eftersom verkställigheten av skadestånd är beroende av gärningsmannens ekonomiska förhållande.

Ett annat förtydligande som efterfrågas av JK och UC avser om förverkande har företräde framför brottsoffrets anspråk. Ifall förtydligandet innebär att syftet med regleringen faktiskt är att beröva brottsutbytet från gärningsmannen och att det inte spelar någon roll om brottsutbytet tillkommer staten eller brottsoffret, bör brottsoffrets anspråk ha tydligt företräde med beaktande av att enskildas rätt till skydd för egendom anges som ett skyddsintresse i propositionen. Frågan är om detta kan avgöras genom praxis eftersom det är åklagaren som ofta framställer yrkanden om anspråk och dess rangordning.²⁵²

---

²⁵² Se avsnitt 5.1.

8 Slutsats

Uppsatsens ändamål har varit att besvara följande frågeställning:

Hur tillgodoser lagstiftning och rättsliga principer i mål om penningtvättsbrott brottsofferintressen, för de fall då brottsoffer genom bedrägeri avhänts kontomedel som därefter blivit föremål för penningtvätt?

Penningtvättsbrott är inte den typen av brott som man vid första anblick förknippar med ett brottsoffer, åtminstone inte vid inläsning av lagtext och förarbete. Det har under uppsatsens gång konstaterats att det finns brottsoffer vars intressen bör tillgodoses och att detta utrymme finns i lagstiftningen eftersom enskildas rätt till skydd för egendom anges som skyddsintresse. Det har vidare konstaterats att brottsoffret beretts utrymme genom tolkningen av lagstiftningen som aktualiseras vid penningtvättsbrott i form av vägledande avgörande från HD. Detta synliggörande av brottsoffrets existens och intressen vid penningtvättsbrott, är ett grundläggande intresse för att övriga brottsofferintressen ska kunna tillvaratas.

Vidare så har brottsoffer intresse av ett erkännande, vilket innefattar både intressen som kan tillgodoses genom deltagande i rättegången, men också genom att gärningsmannen hålls straffrättsligt ansvarig. När åklagaren biträder brottsoffret i brottmålsrättegången och brottsoffret har ställningen såsom målsägandepart, kan många av den första typen av dessa brottsofferintressen tillgodoses.

Trots att uppsatsens typ av fall ofta rör sig om ”enklare” penningtvättsbrott, menar jag att regleringen är komplex och kräver viss kompetens av åklagaren som leder åtalet och den enskildas talan. Det kan krävas att åklagaren bereder åtalet tillsammans med tre yrkanden om bättre rätt, skadestånd respektive förverkande, för att försäkra sig om att gärningsmannen inte får behålla brottsutbytet. Detta bör ses som en nackdel för gruppen brottsoffer, eftersom

bedömningen riskerar att bli komplex vilket leder till att brottsoffers intressen kan hamna mellan stolarna. Vilka straffprocessuella tvångsmedel eller andra åtgärder som kan säkra det anspråk åklagaren når framgång med kan på förhand vara oklart. Eventuellt kan åklagaren behöva yrka om kvarstad för de fall penningbeslaget hävs.

Trots det bör det sammantaget vara mer fördelaktigt för brottsoffret att dennes talan förs i samma rättegång som åtalet. Det har i uppsatsen presenterats både för och nackdelar med att föra en separat talan om anspråk respektive att föra talan i brottmålsrättegången. Den processekonomiska aspekten bör dock väga tungt. Dit hör att åklagaren för brottsoffrets talan. Brottsotfret riskerar då inte att vid en förlorad talan få stå för alla kostnader själv alternativt att penningtvättaren inte har några pengar kvar vid ett bifall på grund av rättegångskostnader. Det bör också ses som en fördel eftersom åklagaren är väl insatt i målet över lag och inte bara brottsoffrets talan.

Den avslutande kategorin av brottsofferintressen i min analys rör brottsoffers intressen av ett återställande av de kontomedel brottsoffret frånhänts, eller motsvarande värde, alternativt en reparation av den skada brottet åsamkat brottsoffret. HD har öppnat upp möjligheten för brottsoffret att genom talan om bättre rätt till kontomedel återfå sina kontomedel, eller i vart en summa motsvarande dess värde. Vidare har HD konstaterat att penningtvättaren åläggs skadeståndsansvar för de fall när denne har vållat brottsoffret skada, men också kan åläggas ansvar att svara för de ekonomiska verkningarna av förbrottet för de fall där penningtvättaren påtagligt har minskat möjligheten för brottsoffret att få sin skada reparerad. Däremot saknas det vägledande uttalanden och förtydliganden om brottsoffrets intresse att återfå sina kontomedel eller få sin skada reparerad kan tillgodoses utifrån andra omständigheter än vad HDs avgöranden hittills gett uttryck för.

Även om vi kan se på prioriteringar av brottsofferintressen, kvarstår frågor om vilken prioritering lagstiftningen ger uttryck för å ena sidan gällande statens intresse av förverkande och å andra sidan brottsoffers intresse av

skadestånd eller bättre rätt samt om penningbeslag kan användas för att säkra brottsoffers bättre rätt till bland annat kontomedel. Att brottsoffret återfår sin egendom eller motsvarande värde alternativt får sin skada reparerad innebär ett berövande av kriminellas brottsvinster eller motsvarande värde, likt förverkande. Något som angetts som ett av lagstiftningens ändamål för att minska incitamentet att begå brott.

Det saknas således förtydliganden om hur lagstiftningen ska förstås och om den kan användas för att tillgodose brottsofferintressen. Samtidigt har rättsutvecklingen under de senaste, i vart fall tre till fyra åren, pekats i rätt riktning för gruppen brottsoffer och dess intressen. Att möjligheterna att tillgodose intresset av återställande eller reparation för vissa fall har konstaterats genom praxis, har öppnat upp för frågor om hur långt dessa möjligheter sträcker sig.

Enligt nuvarande tolkning av skadeståndsrätten kan inte brottsoffret få rätt till kränkingsersättning vid penningtvättsbrott. Detta visar på att man skadeståndsrättsligt ser på brottsoffer vid penningtvättsbrott på ett annat sätt än brottsoffer vid exempelvis vissa typer av inbrott, och att man inte bedömer att det är att se som en lika stor kränkning att inte kunna förfoga över sina egna pengar som exempelvis att få sin frid och rätt till privatliv kränkt. Brottsoffers intresse av ersättning för den kränkning penningtvättsbrott innebär kan således inte tillgodoses genom nuvarande regleringen, oavsett hur det enskilda brottsoffret upplevt kränkningen.

Regleringen om penningtvättsbrott är relativt ny, och det förutsågs inte att den skulle aktualiseras för fall där brottsoffer framställer anspråk. Det har därför framkommit kritik från JK som menar att det finns ett behov av förtydligande, något även UC efterfrågat. Dessutom uppmanar UC, genom sin handbok för penningtvättsbrott, att åklagarna ska tänja på gränserna i förhoppningen att driva mål till HD. Det är därför av vikt att fortsätta att följa ämnet, och se om den utveckling mot att synliggöra, erkänna och i högre grad

återställa eller reparera brottsoffers skador vid penningtvättsbrott fortsätter genom att HD försätter att driva den rättsutveckling som påbörjades 2017.

Käll- och litteraturförteckning

Lagkommentar

Bengtsson, Bertil, Strömbäck, Erland: Skadeståndslagen (1972:207) 2 kap. 3 §, *Skadeståndslagen – en kommentar*, Nordstedts Juridik, Juno Version: 6B, besökt 2020-12-20.

Litteratur

Burman, Monica ”Brottsoffer i straffrätten” i: *Brottsoffret och kriminalpolitiken* (red. Claes Lernestedt & Henrik Tham), Norstedts juridik, 2011, s. 279-298.

Conradi, Erland (1986) ”Sakskada eller ren förmögenhetsskada.” *SvJT* 1986, s. 169-181.

Ekelöf, Per Olof (2015) *Rättegång H. 2*. 9 bearb. uppl., Norstedts Juridik.

Friberg, Sandra (2010) *Kränkningersättning: skadestånd för kränkning genom brott*. Diss. Uppsala universitet, 2010.

Friberg, Sandra ”Brottsoffret och kriminalpolitiken. Skadeståndsrättsligt perspektiv.” i: *Brottsoffret och kriminalpolitiken* (red. Claes Lernestedt & Henrik Tham), Norstedts juridik, 2011, s. 335 – 358.

Gräns, Minna ”Allmänt om andra vetenskaper inom juridiken.” I: *Juridisk metodlära* (red. Maria Nääv & Mauro Zamboni) 2 uppl., Studentlitteratur, 2018, s. 429-442.

Håstad, Torgny (1996) *Sakrätt avseende lös egendom*. 6 omarb. uppl., Norstedts juridik.

Hessler, Henrik (1973) *Allmän sakrätt: om det förmögenhetsrättsliga tredjemansskyddets principer*. Norstedts Juridik.

Jahreborg, Nils (2004) "Rättsdogmatik som vetenskap." *SvJT 2004*, s. 1-10.

Kleineman, Jan "Rättsdogmatisk metod" I: *Juridisk metodlära* (red. Maria Nääv & Mauro Zamboni) 2 Uppl., Studentlitteratur, 2018, s. 21-46.

Lernestedt, Claes "Brottsofferskepnader" i: *Brottsoffret och kriminalpolitiken* (red. Claes Lernestedt & Henrik Tham), Norstedts juridik, 2011, s. 405-441.

Lindberg, Gunnel (2018) *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur de får användas?* 4 uppl., Karnov Group Sweden AB.

Lindstedt Cronberg, Marie "Från målsägande till brottsoffer. Milstolpar och kursändringar längs vägen." I: *Brottsoffret och kriminalpolitiken* (red. Claes Lernestedt & Henrik Tham), Norstedts juridik, 2011, s. 51-64.

Millqvist, Göran (2018) *Sakrättens grunder – en lärobok i sakrättens grundläggande frågeställningar avseende lös egendom*. 8 uppl., Norstedts juridik.

Niemi, Johanna "Offerkunska, offerretorik och offrets rättigheter? I: *Brottsoffret och kriminalpolitiken* (red. Claes Lernestedt & Henrik Tham), Norstedts juridik, 2011, s. 65-78.

Nordh, Martin (2020) *Penningtvättslagen: en handbok*. 1 uppl., Norstedts juridik.

Nordh (2019a) Nordh, Roberth (2019) *Tvångsmedel – Kvarstad, häktning, beslag, husrannsakan m.m.* 2 uppl., ur serien Praktisk Process IV, Iustus förlag.

Nordh (2019b) Nordh, Roberth (2019) *Enskilt anspråk: om handläggning av civilrättsliga anspråk i samband med åtal för brott*. 3 uppl., Uppsala, Iustus förlag.

Svensson, Eva-Maria (2014) "De lege interpretata – om behovet av metodologisk reflektion." *Juridisk Publikation jubileumsnummer 2014*, s. 211-226.

Tham, Henrik, "Brottsoffrets uppkomst och framtid." i: *Det motspänstiga offret* (red. Malin Åkerman & Ingrid Sahlin), Studentlitteratur, 2001, s. 27-45.

Träskman, Per Ole "Brottsoffret och brottmålsrättegången" i: *Brottsoffret och kriminalpolitiken* (red. Claes Lernestedt & Henrik Tham), Norstedts juridik, 2011, s. 299-310.

Undén, Östen (1976) *Svensk sakrätt. 1, Lös egendom*. 10 uppl., Liber Läromedel.

Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, Friberg, Sandra & Asp, Petter (2014) *Brotten mot allmänheten och staten*. 2 uppl., Iustus förlag.

Ågren, Jack (2018). *Brott och straff: en grundbok i straffrätt*. 1 uppl., Norstedts juridik.

Åkerström, Malin, Sahlin, Ingrid "Inledning." I: *Det motspänstiga offret* (red. Malin Åkerman & Ingrid Sahlin), Studentlitteratur, 2001, s. 7-24.

Offentliga tryck

Propositioner

Prop. 2013/14:121 En effektivare kriminalisering av penningtvätt

Prop. 2000/01:68 Ersättning för ideell skada

Prop. 1972:5 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m

Rapporter och publikationer

Werges, Anna (2002) *Ett viktologiskt forskningsprogram Presenterat 2002 – Bakgrund och nuläge*, Brottsoffermyndigheten.

Brå (2019), Brottsförebyggande rådet (Brå) rapport, *Penningtvättsbrott – En uppföljning av lagens tillämpning*, Rapport 2019:17, 2019.

UC (2020), Utvecklingscentrum, Ekobrottsmyndigheten (2020) *Målsägandes rätt vid penningbeslag – hur tillvaratar åklagaren bäst målsägandes anspråk vid beslag av kontomedel?* RättsPM 2020:5, datum 2020-12-18.

Riksdagsbeslut

Riksdagen (2019) ”Stärkta åtgärder mot penningtvätt.” Riksdagsbeslut den 18 juni 2019, <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/starkta-atgarder-mot-penningtvatt_H601FiU42>, besökt 20210104.

Riksdagen (2020) ”Återkoppling vid rapportering om misstänkt penningtvätt och finansiering av terrorism och vissa andra frågor.” Riksdagsbeslut den 13 februari 2020, <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/aterkoppling-vid-rapportering-om-misstankt_H701FiU32>, besökt 20210104.

Rättsfallsförteckning

Myndighetspraxis

Justitiekanslerns beslut och yttranden

JK (2019a) JK-beslut 2019-11-26, dnr. 2250-19-2.4.1

JK (2019b) JK-beslut 2019-11-26, dnr. 2420-19-4.3.2

Justitieombudsmannens beslut

JO 1997/98 s. 73

Nytt juridiskt arkiv (NJA)

NJA 2020 s. 545 ”15 000 kronor”

NJA 2020 s. 344 ”Mottagarkontona”

NJA 2019 s. 305 ”Tavelbedrägeriet”

NJA 2018 s. 1010 III "Penningtvättshjälpen"

NJA 2017 s. 1053 ”Det utlånade kontot”

NJA 2017 s. 491 ”Polishunden”

NJA 2016 s. 129

NJA 2014 s. 473

NJA 2011 s. 3

NJA 2009 s. 500 ”Saras pengar”

NJA 2009 s. 182

NJA 1989 s. 795

NJA 1986 s. 374 ”De stulna silverföremålen”

Tingsrättsavgöranden

Hässleholms tingsrätt, dom 2020-05-08, mål B 317-20